

“ENNEN AIKAAN TURVAAN LÄHETETTIIN ENSIN NAISET JA LAPSET”
- KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI PAKOLAISMIEHIIN JA
PAKOLAINNAISIIN SUHTAUTUMISESTA HELSINGIN SANOMIEN
KOMMENTEISSA

Anni Holappa
Maisterintutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Anni Holappa	
Työn nimi "Ennen aikaan turvaan lähetettiin ensin naiset ja lapset" - Kriittinen diskurssianalyysi pakolaismiehiin ja pakolaisnaisiin suhtautumisesta Helsingin Sanomien kommentteissa	
Oppiaine Sosiologia	Työn tyyppi Pro gradu -tutkielma
Aika	Sivumäärä 46 +2
Ohjaaja Pertti Jokivuori	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Pakolaisuus koskettaa noin 84 miljoonaa ihmistä maailmanlaajuisesti. Viime vuosina maailman pakolaiskriisit ovat koskettaneet myös suomalaisia, ensin vuoden 2015 pakolaiskriisin aikana, sitten Afganistanin ja Ukrainan sotien aikana vuosina 2021 ja 2022. Medialla on sosiaalisten kategorioiden uusintajana ja vahvistajana keskeinen rooli siinä, kuinka pakolaisuudesta uutisoidaan. Myös pakolaisen sukupuoli vaikuttaa siihen, miten hänet vastaanotetaan.</p> <p>Tässä pro gradussa tutkin sitä, miten pakolaismiehistä ja pakolaisnaisista puhuminen eroaa toisistaan sosiaalisessa mediassa. Minua kiinnostaa etenkin se, millaisilla tavoilla pakolaisiin liitetyt puhutavat eroavat sukupuolen perusteella ja kuinka ne tuottavat tietynlaisia mielikuvia ja ajatuksia pakolaisuudesta sekä siitä, millainen on hyväksytty pakolainen. Tutkimuksen menetelmänä sekä väljänä teoriaa ohjaavana viitekehystenä toimii kriittinen diskurssianalyysi. Aineiston olen kerännyt Helsingin Sanomien artikkelien kommenttikentistä. Olen poiminut artikkelit syksyn 2021 ajalta, jolloin Afganistanin kriisistä uutisoitiin laajasti. Valintakriteerien pohjalta löysin yhteensä 18 artikkelia, joihin oli tullut aineiston keräämisen aikaan 390 kommenttia. Näistä 65 kommentissa mainittiin sukupuolitematiikka.</p> <p>Diskurssianalyysin tulokset tiivistyvät neljään vallitsevaan diskurssiin, jotka nimesin seuraavasti: maskuliinisuusdiskurssi, kulttuuridiskurssi, uhridiskurssi ja myötämielinen diskurssi. Löytyneet diskurssit voidaan sijoittaa yhteisen sukupuoliroolien metadiskurssin alle, joka korostaa miesten ja naisten erilaisia rooleja perheyksikössä ja yhteiskunnassa. Tutkimuksen tulokset osoittavat voimakkaasti siihen suuntaan, että kansallisuuteen liittyvillä representaatioilla on korostunut merkitys siinä, ketkä ja millaiset pakolaiset hyväksytään osaksi suomalaisten joukkoa. Tutkimuksen perusteella pakolaisnaiset saatetaan hyväksyä helpommin osaksi "meitä", kun taas pakolaismiehille "meistä" "muihin" tehtävä siirtyminen saattaa olla hankalampi. Sukupuolen merkitys palautuu aineistossani kansallisuusihanteiden luomiin perinteisiin ja kapeisiin ajatuksiin sukupuolirooleista. Sekä pakolaismiehiin, että pakolaisnaisiin suhtautumisessa näkyvät rasismi ja värityneet ajatukset Afganistanin ja laajemmin muslimimaiden kulttuureista. Kansallisissa ihanteissa painottuvien sukupuoliroolien näkökulmasta pakolaisuus ei sovi osaksi perinteistä miehen roolia. Naiset puolestaan pelkistetään alistaiseen uhrin rooliin.</p>	
Asiasanat Pakolaisuus, sukupuoliroolit, rasismi, diskurssianalyysi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	Johdanto	1
2	Pakolaisuus ilmiönä	5
2.1	Pakolaisuuden tunnusluvut ja määritelmät	5
2.2	Pakolaisuuden historiaa: toisesta maailmansodasta tähän päivään	7
3	Media ja sosiaalinen media pakolaiskeskustelun alustana	10
3.1	Verkkoviestinnän ominaisuuksia	11
3.2	Pakolaisuus julkisessa keskustelussa ja mediassa	13
3.3	Pakolaisuuden, kansallisuuden ja sukupuolen risteyslinjoja	15
4	Menetelmä ja aineisto	19
4.1	Diskurssianalyysi	19
4.2	Kriittinen tutkimustraditio ja vallan tarkastelu	20
4.3	Aineisto	23
5	Analyysi	25
5.1	Maskuliinisuusdiskurssi	26
5.2	Kulttuuridiskurssi	29
5.3	Uhridiskurssi	33
5.4	Myötämielinen diskurssi	36
6	Diskussio	38
6.1	Yhteenvedoa diskursseista ja johtopäätökset	38
6.2	Tutkimuksen kriittinen arviointi	41
	Lähteet	42
	LIITTEET	47

1 JOHDANTO

Muuttoliikkeet ovat ilmiönä yhtä vanha kuin ihmisyyys itse: ihmiset ovat läpi historian muuttaneet paikasta toiseen. Postmodernissa ja globalisoituneessa maailmassa saatetaan muuttaa paitsi työn, rakkauden tai haaveiden perässä, myös siksi, että muuta vaihtoehtoa ei ole. Konfliktien, sotien ja vainon kohdatessa pakolaisuus on ehto selviytymiselle. 2020-luvulle tultaessa maailmassa onkin enemmän kotinsa pakon edestä jättäviä kuin koskaan sitten toisen maailmansodan (Lyytinen 2019, 17). Kirjoittaessani pro gradu -tutkimustani alkuvuodesta 2022 pakolaisuus on aiheena jälleen käsinkosketeltavan ajankohtainen: Venäjän Ukrainaan kohdistuneen hyökkäyksen vuoksi jopa miljoonat ukrainalaiset hakevat turvaa EU:sta ja sen myötä myös Suomesta¹. Tilanne muistuttaa monia vuoden 2015 pakolaiskriisistä, jolloin miljoonista Syyrian sotaa paenneista sadat tuhannet hakivat turvaa Euroopasta².

Ukrainalaisten pakolaisten saama vastaanotto poikkeaa kuitenkin radikaalilla tavalla vuoden 2015 pakolaiskriisin myötä Suomeen saapuneiden pakolaisten vastaanotosta. Vaikka ukrainalaisia pakolaisia odotetaan tulevan moninkertainen määrä vuoden 2015 tulijoihin verrattuna, ovat suomalaiset perussuomalaisia myöten suhtautuneet huomattavasti hyväksyvämmiin heihin³. Myös mediassa ukrainalaisia pakolaisista on puhuttu eri tavalla kuin aiempien vuosien Lähi-idästä saapuneista pakolaisista⁴.

¹ Helsingin Sanomat 24.4.2022. Juuso Määttänen. *60 päivää sotaa*.

<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000008770726.html>

² Amnesty 10.9.2015. *Syyrian pakolaiskriisi numeroina*.

<https://www.amnesty.fi/syyrian-pakolaiskriisi-numeroina/>

³ Helsingin Sanomat 2.4.2022. Teemu Muhonen. *Ukrainasta pakenevat ovat aivan eri asia kuin Lähi-idästä tulevat "elintasosiirtolaiset", sanoo perussuomalaisten Riikka Purra*.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008700536.html>

⁴ mm. Yle Uutiset 27.3.2022. Annika Martikainen & Antti Pilke. *Miksi suhtautuminen ukrainalaispakolaisiin eroaa aiemmista turvapaikanhakijoista? Perussuomalaisten Purra uskoo, että he haluavat kotiin sodan jälkeen*.

<https://yle.fi/uutiset/3-12375755>

Kontrasti on iso, kun vertaa Ukrainan sotaan suhtautumista vain puolisen vuotta aiemmin syttyneeseen Afganistaniin sotaan, jossa Taleban valtasi valtionjohdon. Afganistanilaiset pakolaiset eivät kuitenkaan saaneet samalla tavalla osakseen hyväksyntää ja empatiaa kuin ukrainalaiset pakolaiset, vaan esimerkiksi pakolaiskiintiön nostamisesta keskusteltiin ja sitä vastustettiin voimakkaasti.⁵

Media ja sen käyttämät sanat kuvastavat osuvasti sosiaalisia kategorioita ja rajanvetoja, joita kielenkäyttö uusintaa jatkuvasti. Se, miten asioista puhutaan, muokkaa sosiaalista todellisuutta: ajan kuluessa rajaukset vakiintuvat osaksi kielenkäyttöä ja edelleen sosiaalista todellisuutta. Kielenkäyttö vaikuttaa osaltaan siihen, ketkä nähdään hyväksytyinä ja ketkä hyljeksittyinä pakolaisina (mm. Horsti 2009, 79). Rajat sulkevat toisia sisäänsä ja toisia ulos; ne tulevat erityisen käsinkosketeltaviksi pakolaisuuden yhteydessä valtioiden rajoista ja alueista puhuttaessa. Samalla rajoista voi ajan kuluessa tulla kiinteä osa vallitsevia sosiaalisia rakenteita ja eräänlaisia itsestäänselvyksiä. (Cottle 2000, 2).

Suomessa muuttoliikkeitä pitkään ja laaja-alaisesti tutkinut Liisa Malkki on esittänyt, että ihmiselle on luontaista ajatella kansakuntia ja kulttuureja selkeärajaisina yksikköinä. Ajatustapa, jossa kansakuntia ajatellaan tiettyyn paikkaan ja aikaan kiinnittyneinä on syvälle juurtunutta, jolloin sitä on vaikea tunnistaa ja erottaa. (2012, 9). Sama ilmiö on nähtävissä siinä, kuinka erilaisuutta tuotetaan normien avulla. Yllä esiteltyjen esimerkkien myötä havainnollistuu se, kuinka myös pakolaisia kategorisoidaan eri tavoin. Kaksi tyystin erilaista tapaa suhtautua pakolaisiin demonstroi sitä, että pakolaisia ei pidetä homogeenisenä ryhmänä, vaan eri tekijät ja ominaisuudet vaikuttavat siihen, millaiset pakolaiset hyväksytään osaksi "meitä", suomalaisten joukkoa. Millainen on hyvä ja toivottu, millainen huono ja ei-toivottu pakolainen?

Pakolaisuus näyttäytyy eri tavoilla riippuen siitä, onko pakolainen mies vai nainen. Sukupuoli on keskeinen tekijä pakolaiskokemuksessa sen jokaisessa vaiheessa; pakolaisnaisen kokemus pakkomuuttamisesta ja kotoutumisesta voi olla erilainen kuin pakolaismiehen. Kotoutuminen tapahtuu eri asteissa pakolaistytöillä ja pakolaispojilla, ja lisäksi kotoutuminen saattaa tapahtua elämän eri osa-alueilla sukupuolesta riippuen (Parke & Leidy 2013). Uudessa yhteiskunnassa pakolaisen sukupuoli saattaa myös vaikuttaa siihen, miten hänet vastaanotetaan ja minkä tyyppistä rasismia hän kohtaa. Pakolaismiehistä puhutaan eri tavalla kuin pakolaisnaisista: miehet saatetaan kokea helpommin uhaksi, kun taas naisten kohdalla korostetaan heidän alisteista asemaansa ja heidät nähdään uhreina, jotka uuden yhteiskunnan tulee pelastaa (mm. Alhayek 2014, Horsti 2009, Maasilta 2018).

⁵ Helsingin Sanomat 19.8.2021. Joonas Aaltonen. *Pakolaiskiintiön nostaminen ei vaikuttaisi pakolaisten ottamiseen ennen ensi vuotta, Suomi ottaisi Afganistanista erityisesti lapsiperheitä.*

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008203117.html>

Tässä tutkimuksessa keskityn tutkimaan sitä, kuinka vierauden kokemus ja kohtaaminen puetaan sanoiksi ja kuinka näillä sanoilla edesautetaan syrjivän tilan syntymistä. Kysyn sitä, miten pakolaismiehistä ja pakolaisnaisista puhuminen eroaa sosiaalisessa mediassa. Kohdistan huomioni siihen, miten pakolaisnaisiin ja -miehiin⁶ liitetyt diskurssit eroavat toisistaan. Minua kiinnostaa etenkin se, millaisilla tavoilla pakolaisiin liitetyt puhutavat eroavat sukupuolen perusteella ja kuinka ne tuottavat tietynlaisia mielikuvia ja ajatuksia pakolaisuudesta sekä siitä, millainen on ”hyvä” tai ”hyväksytty” pakolainen. Suomalaisessa pakolaistutkimuksessa tunnistetaan sukupuolen merkitys pakolaiskokemuksen muotoutumisessa ja toisaalta myös rasmissa. Kuitenkin sukupuolen tematisointi jää usein kuvailevalle tasolle syvällisemmän analyysin sijaan. Siksi aiheen tutkiminen on perusteltua. On kiinnostavaa nähdä, millaisena pakolaisuus ilmiönä ja pakolaiset ihmisinä näyttäytyvät sukupuolen keskiöön nostavan analyysin myötä. Tieto pakolaisuuteen liittyvistä diskursseista on tarpeen myös pakolaistaustaisten maahanmuuttaneiden osallisuuden ja yhteiskunnan vastaanottavuuden edistämiseksi.

Toiseuden tutkiminen on tärkeää, ja se tarjoaa runsaasti tietoa yhteiskunnastamme. Sosiologialla on kriittisenä yhteiskunnallisena tieteenalana aivan erityinen funktionsa marginaaliin jäävien ihmisten, kuten pakolaisten, kohtaaman syrjinnän ja rasismin selittämisessä. Kielen käytänteiden kriittinen tarkastelu antaa kiinnostavaa tietoa yhteiskunnan normeista ja sosiaalisista rakenteista, ja niinpä se on osaltaan vaikuttamassa siihen, ketkä nähdään hyväksytyinä ja ketkä hyljeksittyinä pakolaisina (Horsti 2009, 79). Kielenkäytön analysointi tarjoaa myös mahdollisuuden normittuneiden sanavalintojen purkamiseen ja ymmärrystä siihen, millaisena pakolaisuus suomalaisten silmissä näyttäytyy. Tutkimusta varten olen valinnut menetelmäksi diskurssianalyysin, sillä se mahdollistaa mainiosti kielenkäytön ja sitä myöten sosiaalisen todellisuuden tarkastelun.

Aineistona tutkimuksessani toimii Helsingin Sanomien Afganistanin kriisin aikaan syksyllä 2021 julkaistujen, Suomen pakolaistilannetta koskevien artikkelien kommentit. Ajattelen sosiaalisen median tavoittavan uutismediaa tehokkaammin normittuneen ja arkistuneen pakolaisuuteen liittyvän puhutavan ja suomalaisten arjessa käyttämät diskurssit. Samalla se tarjoaa kuitenkin mahdollisuuden tarkastella myös median ja sosiaalisen median välistä vuorovaikutteisuutta: sosiaalisen median keskustelu on kytköksissä valtamedian keskusteluun ja toisinpäin (Nikunen & Pantti 2018, 72).

⁶ Jaottelu perustuu sukupuolirooleihin, joita yleisesti ajatellaan olevan kaksi: mies ja nainen. Tutkimus keskittyy sukupuolirooleihin ja niiden myötä muodostuviin diskursseihin, jolloin ei-binääriset sukupuoli-identiteetit, samoin kuin pakolaisten tarkka ikä, jäävät tutkimuksen ulkopuolelle.

Sekä Euroopassa, että Pohjois-Amerikassa median ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvien suhdetta leimaavat tyypillisesti konfliktit ja muutos (Cottle 2000, 1). Sosiaalinen media on erityisine vuorovaikutuspiirteineen kiinnostava pakolaisdiskurssien muotoutumisalue. Verkossa käyty maahanmuuttokeskustelu on valtaosin negatiivista, jolloin pakolaisuus näyttäytyy erityisen polarisoivana ja tunteita herättävänä ilmiönä (mm. Savolainen 2015).

Tutkielman rakenne on seuraavanlainen: toisessa luvussa kartoitan pakolaisuutta ilmiönä ja käsittelen sen tunnuslukuja sekä avaan joitakin tutkimukseni kannalta keskeisiä termejä. Pehdyn myös Afganistanin konfliktiin, joka luo tärkeän kontekstin aineistolleni. Luvussa kolme hahmottelen mediassa ja tarkemmin sosiaalisessa mediassa käydyin vuorovaikutuksen tunnuspiirteitä ja sitä, kuinka nämä ominaisuudet vaikuttavat pakolaisuuden representaatioihin. Esittelen myös teoreettista viitekehystä sille, kuinka pakolaisiin suhtautuminen eroaa sukupuolen perusteella. Luvussa neljä käyn läpi diskurssianalyysia paitsi menetelmänä, myös laajempaa teoreettis-metodologisena lähtökohtana tutkimukselleni. Lisäksi esittelen tarkemmin keräämäni aineiston sekä keruuprosessin. Viidennessä luvussa analysoin tutkimuksen aineistoa, kartoittaen ensin sen peruspiirteitä ja siirtyen sitten diskurssien tasolle ja syvempään analyysiin. Kuudes ja viimeinen luku pitää sisällään lyhyen tiivistelmän tutkimuksesta sekä yhteenvedon ja pohdintaa analyysin tuloksista. Päätän luvun suuntaamalla katseeni tuleviin potentiaalsiin tutkimuskohteisiin ja -kysymyksiin aiheen tiimoilta.

2 PAKOLAISUUS ILMIÖNÄ

Maahanmuutto on monimutkainen ilmiö, johon liittyy lukemattomia sosiaalisia, psykologisia, fyysisiä ja emotionaalisia ulottuvuuksia (mm. Berry 2001). Yksilötason ohella sillä on myös monenlaisia vaikutuksia yhteiskuntaan. Vuonna 2020 maailmassa oli jopa 281 miljoonaa muuttajaa; se tarkoittaa lähes neljää prosenttia maailman väestöstä (IOM 2022, 3). Tämä luku koostuu suurimmaksi osaksi vapaaehtoisista muuttajista, mutta se pitää sisällään myös pakon edestä muuttavan väestön, johon myös tutkimuksellinen kiinnostukseni kohdistuu.

Yllä esitettyjen lukujen myötä on selvää, että maasta toiseen muuttaminen syystä tai toisesta koskettaa suurta määrää ihmisiä. Siksi se on myös sosiologialle keskeinen kiinnostuksen kohde. Maahanmuuton sosiologia on muuttoliikkeiden pitkstä historiasta huolimatta verrattain tuore tieteenala, joka on kehittynyt vapaaehtoisen muuttamisen tutkimuksen myötä: esimerkiksi vielä 2000-luvun alussa pakkomuuttoa oli käsitelty verrattain vähän sosiologisen tutkimuksen piirissä. (Castles 2003, 13-17). Sosiologiassa maahanmuuttoa ja pakolaisuutta on tutkittu yhtenä yhteiskuntaan suuresti vaikuttavana ilmiönä. Esimerkiksi Chicagon sosiologinen koulukunta on tarkastellut siirtolaisuutta ja maahanmuuttoa laajasti. Eräs tunnetuimpia tutkimuksia on William Isaac Thomasin ja Florian Znanieckin elämäntapatutkimus Puolasta Yhdysvaltoihin muuttaneiden siirtolaisten elämästä (1919). 2000-luvulle tultaessa maahanmuuton sosiologiassa on painottunut ilmiön tarkastelu globalisaation näkökulmasta (Castles 2003, 17). Sosiologian keskeisimmistä tutkijoista muun muassa Zygmunt Bauman on tutkinut muuttoliikkeitä globalisaation näkökulmasta (Bauman 1998). Maahanmuuttoon ja pakolaisuuteen liittyviä ilmiöitä tulisikin käsitellä osana valtioiden rajat ylittävää ja monitieteellistä tutkimuskenttää (Castles 2003, 14). Pysin soveltamaan tätä johtavaa ajatusta myös omassa tutkimuksessani ja kartoittamaan aihetta laajasti eri tieteenalojen tutkimuksiin perehtyen.

2.1 Pakolaisuuden tunnusluvut ja määritelmät

Pakkomuuttoon ja pakolaisuuteen liittyvät käsitteet ovat erityisen monitasoisia ja rajoiltaan liukuvia. Arkikielessä ja mediassa on tavallista käyttää käsitteitä pakolainen, turvapaikanhakija ja maahanmuuttaja enemmän tai vähemmän toistensa synonyymeina. Yllä mainituilla käsitteillä voidaan viitata maahanmuuttaneiden⁷ lisäksi myös heidän lapsiinsa, toisen sukupolven maahanmuuttajiin, sekä joskus myös sellaisiin henkilöihin, joilla esimerkiksi toinen vanhemmista on maahanmuuttanut. Käsitteiden ristiinkäyttö asettaa haasteita tutkimukselle, ja käsitteiden sekavuudesta johtuen myös aineistoni avainhaut on suoritettu pakolaisuuteen viittaavilla termeillä. Ennen siirtymistä tarkempaan katsaukseen pakolaisuudesta ja sen historiasta, on tärkeää vielä lyhyesti selvittää, mihin näillä erilaisilla käsitteillä yleensä viitataan.

Pakon edestä kotinsa joutumaan jättäneitä on maailmassa noin 84 miljoonaa (UNHCR 2022). Tämä luku pitää sisällään niin maan sisäisesti pakenemaan joutuneita, turvapaikanhakijoita kuin virallisen pakolaisstatuksenkin saaneita.

Maailman pakon edestä kotinsa jättämään joutuneista ainoastaan 0,04 prosenttia on Suomessa ja 5,1 prosenttia Euroopassa. Suurin osa pakolaisista asuu kehittyvissä maissa lähtömaidensa lähellä. (UNHCR 2020). Kaikki pakon edestä lähtemään joutuneet eivät ole pakolaisia: maailman pakkomuuttajista vain noin 40 prosenttia on pakolaisia ja turvapaikanhakijoita. Maan sisäisesti pakenevia arvioitiin vuonna 2020 olevan jopa noin 48 miljoonaa, joten heidän osuutensa pakolaisista on huomattava. (Lyytinen 2019, 17-18; UNHCR 2020).

Ajalla ja paikalla on olennainen merkitys pakolaisuuden käsitteen rakentumisessa: aiemmin siirtolaiseksi mielletty muuttaja voidaan toisessa ajassa nähdä pakolaisena (Malkki 2012 & 1995; Lyytinen 2019, 17). Käsitteet ovat siis kontekstisidonnaisia ja liukuvia, ja ilmiön taakse kätkeytyvien moninaisten syiden ja tilanteiden vuoksi pakolaisuuden sijaan kuvaavampaa olisikin puhua pakkomuutosta (engl. forced population movement, Malkki 2012, 82). Päädyin aiheen puntaroinnin myötä kuitenkin seuraamaan aiemman tutkimuksen linjoja ja käyttämään tutkimuksessani pakolaisuuden käsitettä kuvatessani pakkomuuttoprosessin läpikäyviä ihmisiä sekä pakkomuuttoon liittyvää ilmiötä. Lisäksi pakolaisuuden käsite on kielellisesti yksinkertaisempi, mikä helpottaa tutkimuksen seuraamista. Huomattakoon kuitenkin, että esimerkiksi aineistossani pakolaisuudella tarkoitetaan todennäköisesti pakolaisstatuksen saaneiden ohella myös esimerkiksi turvapaikanhakijoita. Pakolaisuuden voidaankin erityisen sosiaalisen kategorian ohella ajatella olevan eräänlainen sateenvarjokäsite, joka pitää sisällään myös maan sisällä pakenemisen ja turvapaikanhakemisen. Toisin sanoen, on tärkeää erottaa toisistaan pakolaisuus sosiaalisena kategoriana ja pakolaisuus laajamittaisena ilmiönä. Kielellinen identtisyys asettaa käsitteen käytölle ilmiselvät ongelmansa, josta ei ole suomenkielisessä tutkimuksessa päästy vielä yksimieliseen ymmärrykseen.

YK:n yleismaailmallisen ihmisoikeusjulistuksen 14. artiklan mukaan ”jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa” (Suomen YK-liitto 2019). Yleisimmin pakolaisella tarkoitetaan henkilöä, jolle on myönnetty kansainvälistä suojelua kotimaansa ulkopuolella ja jolla on YK:n pakolaisstatus. Sisäministeriön mukaan pakolaisaseman saa henkilö, jolla on perusteltu syy joutua kotimaassaan vainon kohteeksi alkuperänsä, kansallisuutensa, uskontonsa, yhteiskunnallisen ryhmänsä tai poliittisen mielipiteensä perusteella (Sisäministeriö 2022a). Turvapaikanhakija puolestaan tarkoittaa henkilöä, joka hakee suojeluoikeutta ja oleskelulupaa toisesta maasta; turvapaikanhakija hakee siis pakolaisasemaa vastaanottavasta maasta. Turvapaikan voi saada, mikäli hakijalla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan vainotuksi esimerkiksi uskontoon, alkuperään, kansallisuuteen tai poliittisen mielipiteen perusteella (Maahanmuuttovirasto 2022).

⁷Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2021 julkaistussa Kotoutumisen sanastossa on käsitteen ”maahanmuuttaja” rinnalle nostettu käsite ”maahanmuuttanut” (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021). Olen omassa tutkimuksessani tehnyt päätöksen käyttää termiä maahanmuuttanut, sillä -muuttaja-päätte luo mielikuvaa, jossa muuttaminen on jatkuva tila (mm. Opetushallitus 2019). Seuraan useiden alan toimijoiden käytäntöjä, joista useat ovat siirtyneet käyttämään päätettä -muuttanut -muuttajan sijaan.

Pakon edestä joutumaan lähtemisen lisäksi ihmisillä voi olla myös muita päällekkäisiä syitä lähteä. Pakolaisuuden ja vapaaehtoisen muuton kategoriat eivät aina ole selvärajaisia, vaan niitä tulisikin tarkastella eräänlaisena jatkumona; esimerkiksi taloudeltaan epävakaisissa valtioissa myös huono-osaisuus ja ihmisoikeusrikkomukset ovat korkealla tasolla, jolloin muuttamisen syyt kietoutuvat toisiinsa. Lisäksi pakkomuuttamiseen ja maahanmuuttoon liittyvät hahmotukset kontekstoituvat osana poliittisia ja hallinnollisia rakenteita. (Lyytinen 2019, 17; Castles 2003, 16-17). Käsitteen ”pakolainen” alle mahtuu monenlaisia sosioekonomisia asemia, lähtökohtia, kokemuksia ja intersektionaalisuuksia (Malkki 2012, 83-105). Pakenemaan voidaan joutua muuttamaan esimerkiksi rasismin, sodan, väkivallan, köyhyyden, valtion epävakaiden rakenteiden, maahanmuuttopolitiikan tai luonnonkatastrofien takia. Näin ollen pakolaisuus on osa laajempaa sosio-poliittisten ja kulttuuristen prosessien verkostoa (Malkki 2012, 83), ja näennäisesti neutraalilta vaikuttava pakolaisuuden käsite muovautuukin jatkuvasti osana poliittisia käytäntöjä (Crawley & Skleparis 2018, 51). Nykypäivänä pakenemisen syyt johtuvat usein pitkittyneistä humanitaarisista kriiseistä ja konflikteista (Lyytinen 2019, 17). Yllä mainittujen syiden vuoksi on vaikea tilastoida pakolaisten määrää tarkasti.

Pakenemisen taakseen kätkeviä monenlaisia syitä on useissa pakolaistutkimuksissa pidetty taustatietona eikä niihin olla kiinnitetty huomiota (Malkki 2012, 83). Pakolaisuutta käsitellään kulttuurina, joka pitää sisällään homogeenisen ”pakolaiskokemuksen” moninaisten identiteettien ja kokemusten sijaan. ”Muuttoliikkeet asemoivat ihmiset ja heidän kulttuurinsa uudella tavalla sekä suhteessa muihin ihmisiin että suhteessa asuinpaikkoihin”, kirjoittaa Stuart Hall (2003, 85). Pakolaisuus voi näin ollen muuttua identiteettiä olennaisesti määrääväksi tekijäksi, vaikka itse pakenemisprosessista olisi jo vuosia aikaa. Pakolaisten sidettä kansalliseen maaperään saatetaan myös kyseenalaistaa (Malkki 2010, 30), ja Suomeen muuttaneet pakolaiset kohtaavat oman kulttuurisesti suomalaisen identiteettinsä kyseenalaistamista vielä vuosia maahan muuttamisen jälkeen. Pakolaisidentiteetti seuraakin usein paennutta useiden vuosien, jopa loppuelämän ajan.

2.2 Pakolaisuuden historiaa: toisesta maailmansodasta tähän päivään

Pakolaisuutta on esiintynyt läpi historian, mutta pakolaisuus erityisenä sosiaalisena kategoriana muotoutui toisen maailmansodan jälkimainingeissa. Aluksi pakolaisuus nähtiin humanitaarisen ongelman sijaan ennen kaikkea sotilaallisena ongelmana, ja jo tällöin oli esillä hyötyajattelu. Pakolaisleirit saivat alkunsa, kun toisen maailmansodan aikaisia työ- ja keskitysleirejä muutettiin pakolaisten kokoamiseen tarkoitetuiksi keskuksiksi, sillä ne soveltuivat hyvin suurien ihmismäärien hallintaan. (Malkki 2012, 85-88). Keskitysleirien muuttaminen pakolaisleireiksi on herättänyt aiheellista kritiikkiä (ks. mm. Malkki 2012, 88-89). Vuonna 1951 perustetun UNHCR:n myötä pakolaisuus alettiin nähdä humanitaarisena ja sosiaalisena ongelmana (Malkki 2012, 85-89).

Suomella on oma kirjava menneisyytensä maastamuuton ja maahanmuuton saralla. Suuren osan historiaansa Suomi oli ennen kaikkea muuttajien lähtömaa;

Suomesta muutettiin esimerkiksi taloudellisten syiden takia muun muassa Ruotsiin ja Pohjois-Amerikkaan. Vastaavasti Suomeen kohdistunut muutto koostui suurimmaksi osaksi paluumuuttajista ja heidän jälkeläisistään. (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 26-29). Toisaalta Suomeen saapui muuttajia myös pakoon sisällissotaa ja nälkää esimerkiksi Venäjältä 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana itsenäistymisen jälkeen (Välimäki 2019, 41).

Pakolaisten määrä on kasvanut rajusti etenkin toisen maailmansodan jälkeen kylmän sodan aikaisina vuosikymmeninä (Castles 2003, 14). Suomessa pakolaisuus tuli ensimmäisen kerran vahvasti nähtävälle vuonna 1973, kun Suomi vastaanotti noin 180 sotilasdiktatuuria pakenevaa chileläistä pakolaista. Vuodesta 1979 alkaen pakolaisten vastaanottaminen muuttui järjestelmällisemmäksi, ja Suomeen saapui Vietnamista maansa vähemmistöön kuuluvia pakolaisia. (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 37). 70- ja 80- luvuilla pakolaisten auttaminen nähtiin ennen kaikkea osana kehitysapolitiikkaa ja sitä toteutettiin etupäässä valtion ulkopuolella (Välimäki 2019, 42). 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa Suomeen tuli sotien ja Jugoslavian hajoamisen myötä pakolaisia muun muassa Somaliasta, Balkanin alueen maista, Afganistanista ja Irakista. Lisäksi Suomeen saapui inkerinsuomalaisia entisistä Neuvostoliiton maista. (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 37). Näiden pakolaisten taustoja valotettiin mediassa hyvin eri tavoin, mikä loi pohjaa erilaiselle suhtautumiselle: esimerkiksi Somaliasta paenneisiin suhtauduttiin suppean journalismin vuoksi kielteisemmin kuin Balkanin alueen pakolaisiin (Raittila 2009, 68). Jo aikaisessa vaiheessa on siis nähty erotteluja pakolaisten välillä ja sen suhteen, millaiset pakolaiset hyväksytään osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Vuonna 1987 Suomessa perehdyttiin ensimmäistä kertaa laajamittaisesti myös pakolaisuuteen suhtautumiseen, kun Madgalena Jaakkolan johdolla tehty laajamittainen haastattelututkimus suomalaisten maahanmuuttoasenteista sai alkunsa (2009).

Kasvaneesta pakolaisten määrästä huolimatta kesti kuitenkin vuoteen 1995 asti, ennen kuin Suomi sai ensimmäisen maahanmuuttopolitiikan periaatteita kuvailevan ohjelmansa. EU-jäsenyyden, Amsterdamin sopimuksen (1997), Dublinin sopimuksen (1998) ja Eurooppa-neuvoston kokouksen vauhdittamana ulkopoliittiset suuntalinjat muotoutuivat lähemmäs muiden Euroopan maiden linjoja. (Välimäki 2019, 48-51). Vuodesta 1999 alkaen EU on kehittänyt myös unionin yhteistä turvapaikkapolitiikkaa (Lyytinen 2019, 18). Suomessa on siis alettu vasta muutaman viimeisen vuosikymmenen aikana tarttua maahanmuuttokysymyksiin. Vuoden 2006 maahanmuuttopolitiisessa ohjelmassa painotettiin työperäisen maahanmuuton lisäämistä Suomen väestörakenteen epäsuhtauman vuoksi (Jaakkola 2009, 11).

Käännekohta pakolaisuuteen suhtautumisessa on varsin tuore: Suvi Keskinen (2009, 33) kuvailee suomalaisen maahanmuuttokeskustelun olleen konsensushenkistä vuoteen 2008 asti. Tällöin maahanmuutto nousi sekä kyseisen vuoden kunnallisvaalien että vuoden 2009 eurovaalien myötä aiempaa näkyvämmiin poliittisen puheen keskiöön. Yhtenä syynä on katsottu olleen taloudellinen taantuma, jonka myötä myös maahanmuuttokeskustelussa nousi vahvasti talousajattelu ja huoli valtiontaloudesta (Välimäki 2019, 53). Maahanmuuttovastaisuus sai pontta vuonna 2015 eurokriisistä sekä Pariisiin kohdistuneesta terrori-iskusta. Lähi-idässä Syyrian levinnyt sisällissota ajoi ihmisiä hakemaan turvaa Euroopasta (Mudde 2016); Eurostat raportoiti yli 1,2 miljoonaa rekisteröityä turvapaikanhakijaa vuoden 2015 aikana

(Eurostat 2016). Mediassa sekä kansan keskuudessa ilmiöstä on puhuttu ”pakolaiskriisinä”. Suomessa turvapaikkahakemuksia jätettiin yhteensä 7466 kappaletta vuonna 2015 (Maahanmuuttovirasto 2021). Sitten hakemusten määrät ovat pysytelleet viidentuhannen ja kuudentuhannen välillä. Vuonna 2020 ja 2021 koronapandemia on vaikuttanut hakemusten määrään. (Maahanmuuttovirasto 2021).

Tuorein pakolaisuuteen liittyvä käänne Euroopassa liittyy Afganistanissa kirjoittamisen aikaan alkuvuodesta 2022 käynnissä olevaan kriisiin. Afganistanin kriisillä on pitkät juuret⁸; maassa on käyty sotaa vuosikymmenten ajan. Vuonna 1979 Neuvostoliitto miehitti Afganistanin. Kymmenvuotisen sodan jälkeen Neuvostoliitto vetäytyi maasta. Tämän jälkeen maassa käytiin sisällissotaa vuosina 1992-1994, jonka jälkeen fundamentalistinen ääriliike Taliban nousi maan johtoon vallaten useita alueita vuoden 1995 aikana. (Sergejeff 2011). Vuonna 2001 Yhdysvaltojen WTC-torneihin kohdistuneiden terrori-iskujen myötä Afganistan ja Yhdysvallat joutuivat poliittiseen konfliktiin, ja Yhdysvallat julisti sodan terrorismia vastaan kohdistuen toimiaan suurelta osin Afganistaniin. Vuoden 2001 lopulla Taliban vastustanut Pohjoisen liitto syrjäytti ääriliikkeen Yhdysvaltojen johdolla. (Sergejeff 2011).

Vuonna 2020 Yhdysvallat solmi silloisen presidenttinsä Donald Trumpin johdolla Talebanin kanssa rauhansopimuksen, jonka yhtenä ehtona oli Yhdysvaltojen joukkojen vetäytyminen Afganistanin maaperältä. Toukokuussa 2021 Yhdysvallat poistuivat maasta (UK Parliament 2021). Yhdysvaltojen poistumisen jälkeen Taliban nousi nopeasti aseellisten hyökkäysten ja salamurhien vauhdittamana Afganistanin johtoon. Tapauksesta uutisoitiin laajasti ympäri maailmaa ja myös Suomen mediassa, joka täyttyi elo- ja syyskuun 2021 aikana erilaisista kriisiä kuvailevista ja analysoivista uutisista. Aihe puhutti myös sosiaalisessa mediassa. Afganistanin humanitaarisen kriisin myötä Suomessa päätettiin nostaa pakolaiskiintiön määrää; Suomi on luvannut vastaanottaa ainakin 1050 kiintiöpakolaista vuonna 2022 (Valtioneuvosto 2021). Päätöstä edelsi kiivas, etenkin sosiaalisen median eri alustoilla puitu keskustelu kiintiön nostamisen puolesta ja sitä vastaan.

⁸ Lisätietoa aiheesta Sergejeff 2011.

3 MEDIA JA SOSIAALINEN MEDIA PAKOLAISKESKUSTELUN ALUSTANA

Medialla on keskeinen rooli siinä, kuinka epätasa-arvoisia sosiaalisia suhteita tuotetaan ja hegemonista kulttuuria uusinnetaan. Toisaalta medialla on samaan aikaan myös valtaa vahvistaa kulttuurien moninaisuutta ja representaatioita. (Cottle 2000, 2). Joukkotiedotusvälineiden viestintään liittyy muista viestinnän osa-alueista eroavia erityispiirteitä. Joukkoviestinnän kohdalla on kiinnitettävä huomiota etenkin sosio-kulttuurisiin tekijöihin, jotka ympäröivät joukkoviestintää ja edelleen muotoutuvat sen osalta (Fairclough 1997, 52).

Joukkoviestimet ja demokratia liittyvät olennaisella tavalla yhteen: joukkoviestinnän avulla mahdollistettu julkinen keskustelu on yksi demokraattisen valtion kulmakiviä (Pietilä 2010, 373). Median tehtävänä on nähty tiedon välittämisen ohella yhteiskunnallisen keskustelun alustana toimiminen ja kansallisen koheesion edistäminen (mm. Pöyhtäri 2018, 99; Pietilä 2010, 373-375; Tarde 1901). Nämä roolit ovat painottuneet digitalisaation myötä, jonka ansiosta ennen kasvokkain käyty julkinen keskustelu on siirtynyt pitkälti verkkoon ja sen tarjoamille alustoille (Pietilä 2010, 375).

Toisaalta median ja sosiaalisen median välinen suhde on tietynlaisen vastakkainasettelun ohella myös kehämäinen, sillä valtamedian keskustelu vaikuttaa sosiaalisessa mediassa käytyihin keskusteluihin. Esimerkiksi uutisten kommentointi on yleistä. Samalla myös sosiaalisesta mediasta nousee usein aiheita uutismedian otsikoihin. Tämä on erityisen kiinnostavaa tutkimuksessani, jossa aineistoni koostuu mediauutisten kommenteista; uutiset siis luovat eräänlaisen kehyksen tai kontekstin artikkeleille ja tarjoavat kommentoijille tarttumapintaa. On kiinnostavaa tutkia sitä, miten uutisissa ja niiden kommenteissa esille tulevat diskurssit painottavat pakolaisten sukupuolen merkitystä pakolaisten hyväksymisessä. Median ja sosiaalisen median vuorovaikutuksellinen suhde onkin ilmiselvää tutkimuksessani, jossa aineistona toimivat artikkelit sekä niitä sananmukaisesti kommentoivat kommentit.

Siinä missä sosiaalisessa mediassa voi lähestulkoon kuka tahansa ilmaista omia mielipiteitään, uutismediaa tekevät alan ammattilaiset ja eettisen median ihanteisiin kuuluukin perinteisesti objektiivisuus ja lähteiden luotettavuuden varmistaminen; media on merkittävänä yhteiskunnallisena toimijana vastuussa siitä, mitä ja millaisista lähteistä nousutta tietoa se nostaa esille. Maahanmuuttoon liittyvien aiheiden osalta se toisinaan jopa uusintaa maahanmuuttaneisiin kohdistuvaa vihaa lähteiden kyseenalaistamisen sijaan. Vihapuheesta on tullut uutismedian vitsaus etenkin pakolaisuuteen, maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyvien aiheiden kohdalla. (Pöyhtäri 2018, 92-93). Rasistisen diskurssin yleistyessä se punoutuu osaksi yhteiskunnan rakenteita ja sosiaalista todellisuutta.

Media myös määrää olennaisella tavalla sitä, miten asioista puhutaan ja ketkä saavat puheenvuoron (Keskinen 2009, 34); se voi edesauttaa maahanmuuttoon ja pakolaisuuteen liittyvien diskurssien muotoutumisessa esimerkiksi kokoamalla useita eri näkökulmia ja taustoja edustavia ihmisiä samaan juttuun käymään dialogia (Raittila 2009, 72). Toisaalta media antaa myös hiljaisen hyväksyntänsä rasismille

vaikenemalla siitä; kriittisen journalismin ja rasististen diskurssien vastustamisen rajalla on joskus vaikea tasapainotella. Näin ollen medialla on suuri eettinen vastuu yleisen mielipiteen ja sosiaalisen todellisuuden muokkaamisessa, jolla sen merkitystä on myös perusteltu (Pöyhtäri 2018, 99).

3.1 Verkkoviestinnän ominaisuuksia

2000-luvulta alkaen on eletty todellista kommunikoinnin murrosta tietokoneiden ja sosiaalisen median tullessa osaksi ihmisten päivittäistä arkea. Melko harva suomalaisista voikaan enää sanoa elävänsä ilman minkäänlaista kosketusta digitalisaation mahdollistamiin vuorovaikutuskeinoihin. Verkko ja sosiaalinen media mahdollistavat sekä kollegoiden, että myös perheenjäsenten ja ystävien välisen tiedonvaihdon ja yhteydenpidon erilaisten yhteisöpalvelujen ja keskustelualustojen muodossa. Samalla ne tuovat ulottuville myös vuorovaikutuksen niiden ihmisten ja yhteisöjen kanssa, jotka muuten olisivat saavuttamattomissa: digitalisaation myötä jokaisella suomalaisella on ainakin teoriassa mahdollisuus osallistua median rakentamiseen ja siellä käytyyn julkiseen keskusteluun. Somen merkitys julkisessa keskustelussa on monitahoinen; yhtäältä se tuottaa yhteisöllisyyttä, toisaalta myös hajottaa sitä (Nikunen & Pantti 2018, 72). Sosiaalisen median merkittävydessä julkisen keskustelun osana kertonee se, että jopa jotkut nykyisistä poliitikoista ovat aloittaneet uransa sosiaalisesta mediasta (Pöyhtäri 2018, 92). Tietokonevälitteisyyden ollessa perustellun merkittävä osa ihmisten kokemusmaailmaa ja sosiaalista todellisuutta, onkin syytä paneutua hetkeksi siihen, millä tavoilla se mahdollisesti eroaa kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta.

Tietokonevälitteiseen kommunikointiin liittyy useita kasvokkain tapahtuvasta kommunikoinnista olennaisesti eroavia piirteitä: viestinnän verkkovälitteisyys tuo keskusteluun ilmiselvästi eroja. Tästä syystä verkossa tapahtuvaa viestintää on pitkään pidetty vaikeampana kuin kasvokkaista viestintää (Derks, Fischer & Bos 2007). Etenkin tunteiden näyttäminen ja toisaalta myös niiden oikein tulkitseminen saattaa olla monimutkaisempaa; painettu sana ei ole yhtä henkilökohtainen, sillä se ei välitä tunteita tai yksilöllisiä ominaisuuksia samalla tavalla kuin esimerkiksi ääni (Fairclough 1997, 56). Saman voi ajatella pätevän myös verkkojulkaisujen suhteen.

Verkossa tapahtuvaa viestintää leimaakin fyysisen tilan puute ja eräänlainen näkymättömyys (Derks, Fischer & Bos 2007, 768). Sosiaalisen median mahdollistaman anonymiteetin myötä olisi loogista ajatella, että myös rotuun ja etnisyyteen liittyvät ominaisuudet häivytyisivät taka-alalle muiden fyysisten ominaisuuksien mukana, mahdollistaen siten aiempaa yhdenvertaisemman ja rasismista vapaan keskustelualustan sen käyttäjille. Näin ei kuitenkaan ole, vaan digitalisaatio on osaltaan luonut tilaa rasismille lisääntymiselle (Sharma 2013; ks. myös Horsti 2017). Digitaalinen maailma ei siis tarjoa vaihtoehtoja todellisuutta vaan on sidoksissa muuhun sosiaaliseen todellisuuteen, jolloin myös sosio-kulttuuriset suhteet ja rakenteet heijastuvat internetin tapahtumiin.

Toinen sosiaalista mediaa leimaava ominaisuus on sen käyttäjien mahdollisuus keskinäiseen vuorovaikutukseen. Aineistoa läpikäydessäni monet kommentteista

ottivat kantaa aikaisempaan kommenttikentän keskusteluun. Tämä mahdollisuus luo alustan vuorovaikutuksellisuudelle ja tiedon jakamiselle. Toisaalta omalle mielipiteelleen voi hakea vahvistusta samanmielisestä keskustelusta. Helsingin Sanomien kommenttialustalla on monien muiden keskustelualustojen tapaan sosiaalisesta mediasta tuttua "tykkää"-painiketta simuloiva "hyvin argumentoitu" -painike, joka näyttää kommentista tykänneiden määrän. Tämä mahdollisuus edistää osaltaan vuorovaikutteisuutta.

Sosiaalisessa mediassa keskustelu voi levitä laajalle ja somen avulla voidaan tavoittaa sellaisia ihmisiä, joita ei muuten tavoitettaisi. Näin ollen se tarjoaa myös maahanmuutto- ja monikulttuurisuuskeskustelulle alustan, jossa niin poliittiset ryhmittymät kuin tavalliset ihmisetkin voivat tuoda mielipiteitään esille. Toisaalta alustan suuruus ja mahdollisuus tavoittaa käytännössä kuka tahansa saattaa ajaa ihmisiä myös ryhmittymään kasvokkain tapahtuvasta keskustelusta poikkeavilla tavoilla: verkkokeskustelujen algoritmit yhdistävät samalla tavalla ajattelevia ihmisiä tehokkaasti ja laajamittaisesti (Nikunen & Pantti 2018; Papacharissi 2014). Tämä saattaa aiheuttaa vääristymän tai "kuplan", jossa homogeeniset mielipiteet korostuvat ja eriävät mielipiteet jäävät kuulematta.

Kolmas sosiaalisen median ominaispiirteistä vaikuttaa olennaisesti tunteiden näyttämiseen ja esittämiseen osana verkkokeskusteluja. Ihmisillä on tarve jakaa tunteitaan toisten kanssa (Derks, Fischer & Bos 2007, 770). Verkossa tapahtuva keskustelu mahdollistaa tämän vuorokauden ja maailman ympäri, ja tunteet ja tunnereaktiot näyttelevätkin keskeistä roolia sosiaalisen median keskusteluissa. Niihin vaikuttavat esimerkiksi mahdollisuus anonymiteettiin, nonverbaalisten eleiden puuttuminen ja asynkronisuus (Nikunen & Pantti 2018). Emotionaalinen viestintä (emotion communication) viittaa tunteiden tai mielialojen tunnistamiseen, välittämiseen ja ilmaisemiseen kahden tai useamman ihmisen välillä. Se pitää sisällään sekä implisiittistä että eksplisiittistä viestintää. Suurin osa emotionaalisesta viestinnästä koostuu implisiittisestä viestinnästä. (Derks, Fischer & Bos 2007, 767-768). Se, ettei näe tai henkilökohtaisesti tunne keskustelukumppaniaan, voi rohkaista käyttäjiä olemaan sanavalinnoissaan räväkämpää, jolloin myös riski keskustelukumppanin loukkaamiselle kasvaa.

Nonverbaalisten eleiden puuttuessa täysin myös väärinymmärrykset ovat yleisempiä kuin kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. (Derks, Fischer & Bos 2007, 768-769). Sosiaaliset normit eivät määritä yhtä vahvasti verkossa tapahtuvaa viestintää kuin kasvokkain tapahtuvaa, vaan säännöt ovat hiukan erilaiset. Tutkimukseni aineiston pääosaa näyttelevät kommentit näyttäisivät - tai, kuulostaisivat - kenties hyvin erilaisilta, mikäli ne välitettäisiin kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa verkkovälitteisyyden sijaan. Kuitenkin aiempi tutkimus antaa viitteitä siihen, että tunteiden kommunikointi voi olla tietokonevälitteisesti jopa helpompaa. (mm. Derks, Fischer & Bos 2007). Tietokoneen välityksellä tapahtuvassa keskustelussa etenkin negatiivisia tunteita on helpompi näyttää (Laflen & Fiorenza 2012, 296), ja sosiaalisessa mediassa negatiivisten tunteiden, kuten vihan, ilmaisemiseen on matalampi kynnyks (Derks, Fischer & Bos 2007). Positiivista tunteista sympatian kokeminen on kaikista yleisintä (Savolainen 2015).

Pakolaisuuteen liittyvät voimakkaat tunteet johtuvat ilmiön tunteita polarisoivasta luonteesta (Savolainen 2015). Samaan aikaan tunteet koetaan kuitenkin

irrationaalisena, alkukantaisempuna argumentointitapana ja reaktiivisempuna logiikan ja rationaalisuuden sijaan. Keskustelussa pyritään vetoamaan järkeen ja ”kylmiin faktoihin”. Tunteet on jo Darwinista lähtien nähty ikään kuin eräänlaisena jäänteinä primitiivisestä ihmisestä (Ahmed 2014, 3). Tunteidenosoituksia saatetaan pyytää anteeksi ja ne saatetaan nähdä rationaaliseen kommunikointiin kuulumattomana (Laflen & Fiorenza 2012, 299).

3.2 Pakolaisuus julkisessa keskustelussa ja mediassa

Pakolaiskeskustelu polarisoi ihmisiä voimakkaasti: pakolaiskeskusteluun keskustelupalstoilla liittyy usein paljon voimakkaita ja suurimmaksi osaksi negatiivisia tunteita, kuten halveksuntaa, pelkoa ja turhautumista. (Savolainen 2015; Laflen & Fiorenza 2012, 298). Tämä on havaittavissa myös verkon maahanmuuttokeskustelussa, jossa tunteita pakolaisuutta kohtaan ilmaistaan paikoin hyvinkin voimakkaasti: Suomi24:n ja Ylilaudan kaltaiset anonyymiteetin mahdollistavat keskustelupalstat ovat täynnä vihapuheesta pontta saavia ketjuja maahanmuuton uhista. Tämä demonstroi osaltaan anonyymiteetin merkitystä vuorovaikutukseen ja sen sävyyn.

Kehitys monikulttuurisista arvoista takaisin kansallisiin arvoihin on ollut Suomen lisäksi käynnissä myös muualla Euroopassa vuodesta 2001 asti. Keskeisenä käännekohtana on ollut Yhdysvaltojen WTC-torneihin kohdistunut terrori-isku, jonka tekijäksi ilmoitettiin Osama bin Ladenin johtama jihadistinen terroristijärjestö (Keskinen 2009, 43; Britannica 2022). Kulttuurien moninaisuutta painottava ajatus on 2000-luvulta lähtien saanut rinnalleen kansallista yhtenäisyyttä korostavia ajattelumalleja, jossa kansallisesta kulttuurista poikkeavat ajattelutavat ja tottumukset nähdään jonkinlaisena uhkana valtaväestölle. (Keskinen 2009, 43). Etenkin turvapaikanhakijat ovat saaneet osansa halventavasta kielenkäytöstä (Keskinen 2009, 34). Esimerkiksi vuoden 2015 pakolaiskriisi yhteydessä puhuttiin paljon ”elintasopakolaisista” (mm. Välimaa 2021).

Siinä missä rasismien ”vanhat” muodot, kuten orjuus, apartheid, kolonialismi, väkivalta ja järjestelmällinen syrjintä ovat selkeästi näkyvää toimintaa, nykyään rasismi kietoutuu hienovaraisemmin osaksi sosiaalista todellisuutta. Van Dijk (2000, 35) määrittelee rasismien olevan etnisyyteen tai rotuun⁹ perustuvaa sosiaalista, systemaattista epätasa-arvoa. Rasistinen järjestelmä koostuu hänen mukaansa sekä sosiaalisesta, että kognitiivisesta ulottuvuudesta; edelliseen kuuluvat esimerkiksi arkipäivän rasismi, organisaatioiden, rakenteiden ja järjestelmien rasismi; jälkimmäiseen puolestaan uskomukset, asenteet, ideologiat, arvot ja normit. Symbolisuutensa ja hienovaraisuutensa vuoksi useat nykypäivän rasismien muodot kietoutuvat osaksi diskursseja. Islamofobia on erityinen rasismien muoto, jolla viitataan kulttuuriseen rasismiin, joka eksotisoi itää ja näkee islamistisen kulttuurin seksistisenä, naisia alistavana ja väkivaltaisena (Horsti 2017). Rasistinen suhtautuminen islamiin yksinkertaistaa sen pitkää historiaa ja kieltäytyy näkemästä sitä kulttuurisesti mukautuvana (Fekete 2011, 35-36). Diskurssien ollessa osa sosiaalista toimintaa, ne samaan aikaan myös synnyttävät kognitiivisen tason

rasismia, joka edelleen ruokkii rasismien sosiaalista ulottuvuutta (van Dijk 2000, 34-36). Kyseessä on eräänlainen itseään ruokkiva, paradoksaalinen kierre. Hahmottelun myötä on myös helpompi ymmärtää, kuinka syvälle ja hienovaraisesti rasismi on punottu osaksi sosiaalista todellisuuttamme ja arkeamme.

Rasismi on siirtynyt myös osaksi julkista keskustelua, tosin astetta verhotumpana (Keskinen 2009, 33). Rastas (2009, 47) ilmaisee osuvasti, kuinka rasismista puhutaan lähinnä silloin, kun argumentoidaan kaikesta siitä, mikä ei ole rasismia; kyse ei ole rasismiin puuttumisesta tai sen ehkäisemisestä vaan oman rasisminsa kiistämisestä (ks. myös Keskinen 2009, 44). Vuosien 2008-2009 myötä poliittisen keskustelun painopiste on muuttunut siten, että avoimen rasismien ja maahanmuuton vastustamisen sijaan yhä useampi puolue kertoi olevansa "maahanmuuttokriittinen" (Raattila 2009, 67-68): kriittisyys nähdään synonyymina realismille.

Yksi 2000-luvun mediaa luonnehtiva piirre onkin rasismien piiloutuminen osaksi diskursseja. Nykymediassa ihanteena on demokraattisuus ja tasa-arvoisuus, minkä vuoksi media kieltää rasismien; se nähdään kuuluvan osaksi vain äärioikeistolaista ajatusmaailmaa. Avoin rasismi on tästä syystä siirtynyt sosiaaliseen mediaan ja keskustelupalstoille. (Raattila 2009, 69-70). Tampereen yliopistossa suoritetun seurantatutkimuksen mukaan avointa rasismia nähdäänkin mediassa ennen kaikkea yleisönosastokirjoituksissa. Rasistiksi leimaaminen, mutta myös rasismista vaikeneminen usein tyrehdyttävät keskustelun rasismien juurisyyistä ja sen rakenteellisista muodoista, jolloin mahdollisuus siihen puuttumiseen vaikeutuu (Rastas 2009, 48).

Pakolaisuuden ja muuttoliikkeiden tutkimisessa kulttuuri on keskeinen tekijä, jonka avulla eroja käsitteellistetään ja tuotetaan. Kulttuurin käsite on osaltaan myös laaja-alaisesti vaikuttanut pakolais-käsitteen syntymiseen: pakolainen nähdään perinteisesti kulttuuristaan "irti revittynä", jonka identiteettiä määrittää kulttuurittomuus (Malkki 2012, 10). Toisaalta pakolaisen representaatiot muokkaantuvat myös suhteessa uuteen yhteiskuntaan ja sen kulttuuriin. Kulttuurierojen korostaminen vahvistaa stereotyyppioita ja rasistisia kuvia erilaisesta kulttuurista tulevista tai etniseen vähemmistöön kuuluvista maahanmuuttaneista (Keskinen 2009, 45).

Maahanmuuttoa, pakolaisuutta ja kulttuurien moninaisuutta käsittelevillä uutisilla on myös erityinen funktio ryhmäidentiteettien ja yhteisöjen lujittajana. Nimenomaan kulttuurien moninaisuuteen liittyvät uutiset tarjoavat valtaväestöön kuuluville keinon jäsenellä ja vahvistaa omaa ryhmäidentiteettiä ja tehdä erotteluja "meidän" ja "muiden" välille (van Dijk, 36-37). Vieraaksi luokittelulla on useita kauaskantoisia seurauksia yksilön kannalta (Findor 2021). Myös Ahmedin (2014, 42) mukaan negatiivisesti vahvasti latautunut tunne, viha, vahvistaa kollektiivisuutta. Pelko määrittelee myös sitä, millaisten kehojen hallitsema sosiaalinen tila on (Ahmed 2014, 70). Teoriaa voidaan hyödyntää myös rasismien ja rodullistamisen tutkimuksessa.

⁹Rodulla tarkoitetaan tässä yhteydessä ihonvärin ja siihen perustuvien kokemusten luomaa sosiaalista kategoriaa.

Tunteet voidaankin ymmärtää sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneina (Nikunen & Pantti 2018, 74; Ahmed 2014). Etenkin nopeat tunnereaktiot ovat myös kokemusten sävyttämiä (Nikunen & Pantti 2018, 74).

Horstin (2009, 77) mukaan turvapaikanhakijat nähdään mediassa usein hyvin kahtiajakoisesti joko uhreina tai uhkana. Uhkakehyksessä pakolaiset ja turvapaikanhakijat nähdään tyypillisesti "laittomina". Käytännössä tämä tarkoittaa maassa oleskelua ilman siihen tarvittavia papereita. Maahantulo ilman papereita on kuitenkin sallittua humanitaarisista syistä. (Horsti 2009, 77-78). Etenkin turvapaikanhakijoilla on 1990-luvulta lähtien ollut ryhmänä negatiivinen kaiku. 90-luvulta on peräisin myös jako aitoihin ja huijareihin pakolaisuudesta puhuttaessa. Pakolaisuus asettuu turvapaikanhakemista useammin uhrikehykseen ja pakolaisiin suhtaudutaankin turvapaikkaa hakevia myönteisemmin. Erilaista suhtautumista saattaa selittää muun muassa se, että Suomeen tulevat pakolaiset ovat valikoituneet pakolaisleireiltä, jolloin he näyttävät omatoimisesti Suomeen saapuvia turvapaikanhakijoita helpommin suojeltavina ja hyväksytyinä. (Horsti 2009, 78). Pakolaisten hyväksyttävyyttä lisää myös heidän saamansa legitiimi YK:n pakolaisstatus (Horsti 2009; Findor ym. 2021). Kategorisointi eri tavoin luo pohjaa sille, kuinka moraalisesti tai laillisesti velvoittavana pakkomuuttajien vastaanottaminen koetaan (Sigona 2018). Mediassa pakolaiset näytetäänkin huomattavasti passiivisemmassa ja asemaansa tyytyväisemmässä roolissa kuin aktiivisesti oikeuksiaan vaativat turvapaikanhakijat, joiden osalta journalismissa korostuu myös negatiivinen toiminta, kuten rikollisuus tai huijaaminen. Siinä missä pakolaiset nähdään hyväksytyinä ja aidosti turvaa tarvitsevinä tulijoina, turvapaikanhakijat näyttävät "elintasosurffareina", joiden pakenemisen syytä vähätellään ja kyseenalaistetaan. (Horsti 2009, 78-80).

3.3 Pakolaisuuden, kansallisuuden ja sukupuolen risteyslinjoja

Maahanmuuttoa vastustava ja rasistinen diskurssi toimii toiseuden kautta: turvapaikanhakijat ja pakolaiset nähdään uhkana kollektiiviselle "meille" (Ahmed 2014, 1). Tärkeimmäksi erottelua tuottavana tekijänä maahanmuuttokysymysten kontekstissa vedotaan usein kulttuuriseen erilaisuuteen. Osaksi "meitä" hyväksyttävien pakolaisten kohdalla korostetaan myönteisiä ominaisuuksia: heidän yhteydessään korostetaan perisuomalaisiksi miellettyjä arvoja, kuten naisten itsenäisyyttä, ahkeruutta ja suomalaisesta kulttuurista pitämistä. Kansallisuudella ja sen ihanteilla on näin ollen keskeinen merkitys siinä, millaiset pakolaiset hyväksytään osaksi suomalaisten joukkoa. Uhkakuvissa pakolaisten, "muiden", kulttuuri näyttää suomalaisesta kulttuurista kielteisellä tavalla poikkeavana, kuten esimerkiksi laiskana, syrjivänä ja rikollisena. (Horsti 2009, 77-80). Suomalainen kulttuuri ja pakolaisten kulttuurinen tausta näyttävät näin ollen korostetun erilaisina.

Vahva vastakkainasettelu kantaväestön ja kotimaastaan Suomeen paenneiden välillä voi osittain selittää sitä, miksi juuri pakolaisuuteen liittyvät uutiset tuntuvat niin vahvasti herättävän tunteita ja äärimmäisiä mielipiteitä sitä vastaan: erilaisesta

kulttuurista tulevat pakolaiset mielletään “meistä” erilaisina. Vähemmistöjä ei koeta arvoasteikolla eksplisiittisesti alemmaksi, vaan sen sijaan korostetaan niiden erilaisuutta hegemonisesta “meistä”. Usein erilaisuuteen liitetään ajatus jostakin korjattavasta: erilaisuus on siis näin ollen negatiivista. (van Dijk 2000, 33-35). Pakolaisten kohdalla kielteisenä koettu erilaisuus paikantuu usein kulttuuriin tai islaminuskoon.

Mediassa pakolaisuudesta puhuttaessa ei erityisemmin yleensä erotella miehiä ja naisia toisistaan. Sukupuoleen perustuvat erottelut tulevat kuitenkin esille puhuttaessa siitä, millaisena pakolaiset nähdään ja millainen on hyvä pakolainen. Pakolaisnaisten kohtaama rasismi poikkeaa pakolaismiesten kohtaamasta rasismista, ja rasistisissa kommentteissa sukupuolen merkitys painottuu sukupuolten tasa-arvoon ja naisten asemaan liittyvissä kysymyksissä. Käsittelen tutkimuksessani aikaisemmin vähemmän huomiota saanutta sukupuolitematiikkaa, ja onkin mielenkiintoista nähdä, mitä tämänkaltaisen linssin läpi tarkasteltuna pakolaisuudesta nousee esille. Sitä ennen taustoitan kuitenkin aikaisempaa teoretisointia nimenomaan sukupuolen, kansalaisuuden ja pakolaisuuden risteyskohtiin liittyen.

Kansallisuus on vahvasti liitetty sekä mieheyteen että naiseuteen. Sukupuoliroolit näyttäytyvät erilaisina kansallisuuden ja siihen liittyvien ihanteiden läpi tarkasteltuna. Kansallisuuden ihanteet konkretisoituvat miehissä, sillä kansalliset kertomukset ovat usein miesten kirjoittamia kertomuksia miehistä toisille miehille (Nagel 1998, 243). Vastaavasti nainen symboloi kansakuntaa ja sen tarvetta suojelulle (mm. Gordon 2002, 40): Suomesta on tavallista kuulla puhuttavan “Suomi-neitona”. Tämä ei johdu kuitenkaan ainoastaan valtion rajojen piirtämisestä kuvasta: esimerkiksi Vapaudenpatsas symboloi Yhdysvaltoja ja kuningatar Elisabeth Iso-Britanniaa (Gordon 2002, 40-43; Pöyhtäri 2018, 113). Suomalaiset naiset toimivat ruumiillistuneena symbolina kansakunnalle, jota miesten on suojeltava sitä uhkaavilta muilta. Reeta Pöyhtäri luonnehtii ajattelutapaa seuraavalla tavalla: “[Samalla] ulkomaalaistaustaiset raiskaajat rodullistetaan ulkopuolisiksi toisiksi ja kansakunnan vihollisiksi” (2018, 113). Valkoinen nainen nähdään ikään kuin kansallisen kulttuurin symbolina, jota islamistista kulttuuria edustavat pakolaismiehet uhkaavat (Horsti 2017). Naisen kansallinen representaatio ei kuitenkaan merkitse naisten representaatiota yksilöinä tai edes ryhmänä eikä siten suo naisille omaa toimijuutta vaan toimii maskuliinisten tulkintojen kautta (Gordon 2002, 40-41). Tämä saattaa osin selittää naisen uhriasemaan joutumista.

Pakolaismiehiin liittyviä sukupuolikäsityksiä käsitellään suomalaisen miesihanteen kautta. Suomessa mieheyteen liitetään paljon myönteisiä ominaisuuksia, kuten ahkeruus, rehellisyys ja konstailemattomuus (Markkola, Östman & Lamberg 2014, 7). Mieheyden ihanteisiin liittyy myös yhteisön puolesta uhrautuminen ja vastuuntunto (Kivimäki 2014, 248-253). Pirjo Markkolan, Ann-Catrin Östmanin ja Marko Lambergin mukaan “mieheysihanteet muotoutuvat monitahoisessa keskinäisessä vuorovaikutuksessa muiden kulttuuristen käsitysten kanssa” (2014, 16).

Samalla mies on ruumistaan myöten myös yhdistetty perinteisesti väkivaltaan (ks. Jokinen 2000). Esimerkiksi Suomessa miehen rooli kansallisessa kontekstissa tiivistyy “suomalaiseen sotilaaseen”, joka puolustaa rauhaa (Markkola, Östman & Lamberg 2014, 8). Väkivalta, sota ja mieheys liitetäänkin useissa kulttuureissa

toisiinsa: Suomessa kriittisen miestutkimuksen pioneeri Arto Jokinen kuvailee väkivaltaa "naisista riippumattomaksi, itsenäiseksi maskuliiniseksi projektiksi" (2000, 12). Sota on tietyllä tapaa väkivallan ideologisesti oikeutettu muoto ja siihen liittyy glorifiointia urheudesta ja kunniaista.

Suomessa sota on vielä kollektiivisesti tuoreessa muistissa: viimeiset Suomessa käydyt sodat sijoittuvat 1930- ja 1940- lukujen taitteeseen sekä 1940-luvun alkupuolelle. Lähes jokaisella suomalaisella onkin jonkinlainen henkilökohtainen kytkös sotiin vanhempien, isovanhempien tai isoisovanhempien kautta. Ei siis ole ihme, että Suomessa sodalla on ollut kulttuurisesti keskeinen merkitys ja sodat ovat rakentaneet miehisyyden myyttiä. Osuva esimerkki tästä on jatkosodasta kertova Väinö Linnan "Tuntematon sotilas" -teos (1954), jossa esitellään suomalaisen miehen ihanteita (Kivimäki 2014, 246). Myös armeija instituutiona muokkaa kollektiivista suomalaista maskuliinisuutta (Jokinen 2000, 127-131). Tämä johtuu etenkin siitä, että Suomessa miehillä on pakollinen asevelvollisuus siinä missä naiset on lähes poikkeuksetta viime vuosikymmeniin saakka suljettu armeijan ulkopuolelle; sota ja siihen osallistuminen on näin ollen alkanut symboloimaan mieheyttä. (Ahlbäck 2014, 3). Mieshahmon näkeminen sotilaallisena yhtäältä auttaa ymmärtämään sitä, miksi iso osa rasismia ja ennakkoluuloja kohdistuu nimenomaan Suomeen muista kulttuureista saapuviin miehiin.

Toisaalta pakolaismiehet saatetaan myös nähdä kilpailijoina kantaväestöön kuuluville miehille (Dancygier ym. 2022). Pakolaisväestössä sukupuolijakauma on usein globaalista sukupuolijakaumasta poikkeava miesten enemmistöllä (Dyson 2012). Etenkin Suomen kaltaisessa väestöltään pienessä maassa miesten suuri osuus pakolaisista korostuu, jolloin pakolaismiesten suurempi volyyymi suhteessa naisiin saatetaan kokea heteronormatiivisessa yhteiskunnassa miesten kannalta negatiivisena. "Omia", toisin sanoen suomalaisia naisia, halutaan varjella pakolaismiehiltä. Maahanmuuttaneisiin ja pakolaisiin saatetaan myös yhdistää ajatuksia turvallisuuden vaarantumisesta esimerkiksi rikosten ja levottomuuden lisääntymisen seurauksena. Uhkakuvia vahvistetaan kriisitarinoilla (Maasilta 2018, 60).

Tämä ajattelutapa on myös pakolaisnaisten suojelunhalun taustalla; kolonialismin perinne ja sen nykypäivänäkin nähtävissä olevat kaiut ovat keskeisessä roolissa siinä, kuinka pakolaiset ja heidän kotikulttuurinsa nähdään. Globaalin lännen ja globaalin idän vastakkainasettelussa länsi näyttyy rationaalisena, modernina ja maskuliinisena, kun taas itä nähdään kehittymättömänä, irrationaalisena ja feminiinisena (mm. Alhaeyk 2016, 697). Etenkin Lähi-idästä tulevia naisia on mediassa esitetty alistettuina ja eksotisoituina (Eltantawy 2013). Tämä koskee varsinkin huivia käyttämiä naisia (mm. Macdonald 2006, 7). Huivin käytöstä on käyty paljon keskusteluja ja sitä on esimerkiksi Ranskassa rajoitettu lailla naisten oikeuksien puolustamisen perusteella. Musliminaisten usein käyttämästä huivista on tullut globaalissa pohjoisessa ikään kuin symboli musliminaisten alistamiselle ja sitä käytetään usein demonstroimaan Islamiin liittyviä ongelmia (Macdonald 2006, 8). Myös Katty Alhayekin (2016) suorittamassa tutkimuksessa syyrialaiset naiset yhdistettiin mediassa suurimmaksi osaksi pakkoavioliittoihin ja esiinnellisiksi kaupantekovälineiksi. Tämä tyypistää naisten aseman passiiviseksi ja samalla korostaa syyrialaisien miesten olevan yhtäältä ahneita, toisaalta myös seksuaalisesti

pitelemättömiä. Tästä on kuitenkin harvoin kyse; tutkimuksessa havaittiin pakkoavioliittojen olevan harvinaisia ja perheiden olevan pikemminkin suojelevia tyttäriään kohtaan. (Alhayek 2016, 698-699). Onkin melko tavallista, että etenkin musliminaiset esitetään länsimaisessa mediassa passiivisina ja avuttomina (Eltantawy 2013). Lähi-idästä tulevien naisten representaatiot selittävät heidän saamansa vastaanoton erilaisuutta suhteessa miesten vastaanottoon.

Hyväksytyjen naisten kohdalla saatetaan esimerkiksi häivyttää islamin uskoon liittyviä ominaisuuksia ja korostaa heidän äitiyttään (Horsti 2009, 82). Äitiys onkin usein naisen kansallisten representaatioiden ja ideaalien ytimessä, ja se liitetään osaksi hyväksyttävää naiseutta (mm. O'Neil 2013). Äitiyden arvostaminen juontaa juurensa nationalistisesta väestöpolitiikasta, ja perheen merkitys yhteiskunnan kehitykselle on korostettu voimakkaasti (Nätkin 2002, 176).

4 MENETELMÄ JA AINEISTO

Kielen voidaan ajatella olevan todellisuuden kuva tai todellisuuden rakentaja (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016; Eskola & Suoranta 1998). Tässä tutkimuksessa käytän lähtökohtana sosiaalisen konstruktionismin perinnettä, jossa maailma nähdään sosiaalisesti rakentuneena. Tieteenperinteen mukaan todellisuus on rakentunut merkitystulkinnosta ja niiden tulkitsemista ohjaavista säännöistä, joiden avulla ihmiset navigoivat elämäänsä: maailma hahmottuu sen suhteen kautta, joka meillä siihen on. Todellisuus on siis olemassa merkitysvälitteisesti, ei objektiivisena ja tulkinnosta riippumattomana. (Alasuutari 2011). Merkitys on eräänlainen todellisuuteen erottamattomasti yhteenkietoutunut linssi, jonka läpi tarkastelemme maailmaa. Merkitykset ja suurin osa ihmisen tiedoista välittyy juuri kielen kautta, jolloin tietynlaista todellisuutta pidetään yllä ja rakennetaan kielen avulla. (Eskola & Suoranta 1998). Siksi kielen tutkiminen on erityisen kiinnostava tapa selvittää yhteiskunnan sosiaalisia rakenteita, käytäntöjä ja normeja. Lisäksi normittuneen kielenkäytön problematisointi on ensiarvoisen tärkeää.

Käytän tutkimuksessani diskurssianalyysia analyysimenetelmänä. Menetelmänä se tutkii sosiaalista todellisuutta kielen tulkitsemisen kautta. Diskurssianalyysi pohjaa sosiaalisen konstruktionismiin, ja sen taustalla vaikuttaa vahvasti yhteiskuntatieteissä 70-luvulla tapahtunut kielellinen käänne. 1970- ja 1980-luvuilla diskurssin ajateltiin merkitsevän nimenomaan puhuttua kieltä; tästä syystä toisinaan näkee yhä eroteltavan tekstin ja diskurssin toisistaan erillisiksi kielenkäytön kategorioiksi. Kuitenkin nykyään etenkin yhteiskuntatieteissä on yleisesti hyväksytty se ajatus, että diskurssit kattavat kaiken kielenkäytön, mukaan lukien kirjoitetun kielen. 80-luvulta alkaen diskurssianalyysissa on vahvistunut entisestään ajatus siitä, että kyse on ennen kaikkea yhteiskunnan, ei kielen tutkimuksesta. Tutkimuksellisesti diskurssianalyysi on lähellä esimerkiksi sisällönanalyysia. (Pälli & Lillqvist 2020, 379-386). Suomessa urauurtavaa työtä diskurssianalyysin parissa ovat tehneet etenkin kolmikko Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (ks. lisää Pälli & Lillqvist 2020, 384), joiden sosiaalisen konstruktionismin periaatteisiin vahvasti nojaavaa diskurssianalyysia käytän tukenani tässä tutkimuksessa. Valitsin tutkimukseni menetelmäksi diskurssianalyysin, sillä se tarjoaa hyvän lähtökohdan niiden kriittiseen tarkasteluun. Aineistona käytän Helsingin Sanomien pakolaisuutta käsitteleviä artikkeleihin jätettyjä kommentteja, joissa sukupuolittuneisuus nousee esille.

4.1 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysia on toteutettu laajamittaisesti erilaisten tieteenalojen piiriin lukeutuvilla tutkimuskentillä, kuten antropologiassa, kirjallisuudentutkimuksessa, sosiologiassa, psykologiassa ja sosiaalipsykologiassa (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016). Diskurssianalyysia käytetään, kun tarkoituksena on saada tietoa jonkin asian tai ilmiön kulttuurisesta ymmärryksestä. (Pälli & Lillqvist 2020, 375-381). Pällin ja Lillqvistin mukaan "diskurssianalyysi on ennen kaikkea empiirinen, luonnolliseen

kielenkäyttöön kohdistuva analyysitapa, jossa ensisijaisena tulkinnan kohteena on se, miten asiat sanotaan, eikä niinkään se, mitä sanotaan” (2020, 374). Diskurssianalyysissa kiinnostavaa onkin, minkälaisen “version” teksti muodostaa tutkittavasta aiheesta (Eskola & Suoranta 1998). Menetelmän nimi on jokseenkin harhaanjohtava, sillä analyysin sijaan kyseessä on pikemminkin metodista lähestymistapaa laajempi, tutkimusotetta ohjaava viitekehys tai tutkimusalue (mm. Potter & Wetherell 1987, 175; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016; Pälli & Lillqvist 2020, 374). Diskurssianalyysin avulla voidaan siis tutkia hyvin monenlaisia aiheita, ja niinpä tutkimusta määrittääkin ennen kaikkea tutkimuskysymykset sekä tutkimuksen tavoitteet aineiston ominaispiirteiden ohella. Omassa tutkimuksessani diskursiivinen analyysiote ohjaa myös esimerkiksi teoreettisen viitekehysten rakentumista muun muassa kontekstualisoimisen myötä (ks. lisää Jokinen & Juhila 1999, 62).

Diskurssianalyysissa merkityksellä viitataan nimenomaan kulttuurisiin merkityksiin (Jokinen & Juhila 1999, 54). Lisäksi yhden tietyn merkityssystemin sijaan on järkevämpää puhua useista rinnakkaisista ja keskenään kilpailevista merkityssystemeistä, merkityssystemien kirjosta. Esimerkiksi pakolaisuudesta voidaan puhua tai kirjoittaa kansainvälisyyttä, kantaväestön ja maahantulijoiden eroja, kansallista kulttuuria tai ihmisten välistä solidaarisuutta korostaen. Merkityssystemit eivät yleensä esiinny sellaisinaan, vaan pieninä paloina (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016). Sama pakolaisvihamielinen diskurssi voi koostua esimerkiksi sosiaaliseen mediaan kirjoitetusta kommentista, pakolaisiin kohdistuvasta loukkaavasta puheesta ja pakolaiskriittisestä artikkelista. Niiden tunnistamisen ei tule perustua ainoastaan tutkijan omille konstruktiolle, vaan niiden tulee perustua kielenkäyttäjän omiin jäsenyyksiin. Myös tutkijan omat ajatukset ja pohdinnat edustavat usein jotakuta toista diskurssia. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016). Sosiaalisen konstruktionismin perinnettä mukaillen eräs diskurssien tutkimuksen keskeisistä ajatuksista on se, että kielenkäyttö on todellisuuteen vaikuttavaa toimintaa. Nykyään diskurssianalyysi keskittyykin usein ennen kaikkea yhteiskunnan ja sen konventioiden tarkasteluun kielen toimiessa ensisijaisesti välineen roolissa. (Pälli & Lillqvist 2020, 377-380).

4.2 Kriittinen tutkimustraditio ja vallan tarkastelu

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan diskurssianalyysi voi myös olla ideologiakriittinen menetelmä. Heidän mukaansa tekstit ilmentävät monenlaisia valtasuhteita ja intressiritiriitoja. Myös Norman Fairclough’n mukaan kieli on vallankäytön kannalta elintärkeää: se rakentaa erilaisia tieto- ja uskomusjärjestelmiä sekä muotoilee yhteiskunnallisia ja kulttuurisia aspekteja (1997, 75-76). Diskurssit kilpailevat toisinaan keskenään, jolloin tietty diskurssi saattaa nousta muita vahvemmaksi ja siitä saattaa muodostua yhteisesti jaettu itsestänselvyys. Tällaisen hegemonisen aseman saavuttanut diskurssi voi muuttua eräänlaiseksi arkikieleksi. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016). Sosiaalisiin käytäntöihin sisältyvät ideologiset taustaoletukset ja niihin liittyvät valtasuhteet ovat käytäntöihin osallistumattomille tavallisesti näkymättömiä, mikä edelleen ylläpitää valtasuhteita. Vallassa olevat

ryhmät pyrkivät pitämään yllä itselleen edullisia diskurssijärjestyksiä. (Fairclough 1997, 75-77). Näin ollen diskurssien analysointiin liittyy myös olennaisella tavalla vallan analysointi. Valtaa tarkastellaan yhteydessä sosiaalisiin normeihin (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016).

Diskurssianalyysia voidaan jaotella eri suuntauksien mukaan (Pälli & Lillqvist 2020, 387; Jokinen & Juhila 1999, 86). Kriittinen tutkimustraditio eroaa analyttisestä ennen kaikkea oletusasetelmiensa puolesta. Siinä missä analyttinen tutkimusote pitäytyy tarkasti aineistolähtöisyydessä, kriittisessä tutkimustraditiossa tarkastelu kohdistetaan oletettuihin alistussuhteisiin ja siihen, kuinka näitä alistussuhteita tuotetaan diskurssien keinoin (Jokinen & Juhila 1999, 86-87). Rakentamisen lisäksi vallan ja ideologioiden mekanismit myös ylläpitävät rakenteellista epätasa-arvoa. Michel Foucaultin työ on vaikuttanut etenkin kriittisen diskurssianalyysiin syntymiseen. Foucaultin työtä mukaillen kriittinen tutkimustraditio korostaa produktiivista vallan ja diskurssien suhdetta (Fairclough 1992). Hänen teoriansa vallasta ovat myös oman tutkimusaiheeni kannalta tärkeitä. Pyrin painottamaan tutkimuksessani Norman Fairclough'n hahmottelemaa kriittistä diskurssianalyyttistä sovellusta (1992).

Fairclough erottelee toisistaan kaksi erilaista diskurssin merkitystä: se voidaan nähdä joko sosiaalisena toimintana ja ihmisten kanssakäymisenä tai todellisuuden sosiaalisena konstruktiona. Jälkimmäinen näkökulma ottaa vahvasti vaikutteita Foucault'n tuotannosta, ja sitä käytetään etenkin jälkistrukturalistissa yhteiskuntateorioissa. Fairclough pyrkii yhdistämään nämä kaksi näkökulmaa ja näin tuottamaan viitekehyksen, jossa kieltä ja sosiaalisia rakenteita ja käytäntöjä ei analysoida toisistaan erillään. (Fairclough 1992; Fairclough 1997, 31). Fairclough'n mukaan kriittisessä diskurssianalyysissä keskeistä on tuoda näkyväksi sitä, kuinka diskurssit muotoutuvat vallan ja ideologioiden myötä sekä kuinka ne myös rakentavat sosiaalisia identiteettejä (1992, 12). Etenkin huomio sosiaalisista identiteeteistä on oman tutkimukseni kannalta varsin relevantti näkökulma, sillä kiinnostukseni tutkijana painottuu juuri siihen, kuinka pakolaisuuden ja sukupuolen risteyslinja muovaa pakolaisen identiteettiä.

Diskurssien tutkiminen valottaa hegemonista kulttuuria. Tästä syystä valitsin tutkimukseni metodologiseksi työkaluksi juuri diskurssianalyysin, sillä minua kiinnostaa se, mitä valloillaan olevat diskurssit kertovat suhtautumisesta pakolaisuuteen sukupuolitematiikan valossa. Diskurssianalyysi tarjoaa oivan tavan syventyä kielen tuottamiin merkityksiin ja sitä kautta myös tapaan, jolla kielenkäyttö ja sanavalinnat muokkaavat sitä, kuinka näemme ja koemme maailman. Pakolaisuudesta puhuminen esimerkiksi virtana tai tulvana luo erilaisen kuvan kuin siitä puhuminen humanitaarisena kriisinä. Medialla on tärkeä rooli sosiaalisen todellisuuden rakentajana, ja siellä käytetyt sanavalinnat saavat tietynlaisen legitiimin aseman, jolloin niistä tulee vakiintuneita puhetapoja: median muuttuva kieli ja diskurssikäytännöt rakentavat myös sosiaalista ja yhteiskunnallista muutosta (Fairclough 1997, 44-45). Siksi median käyttämien sanavalintojen tutkiminen on erityisen kiinnostavaa ja perusteltua. Samaan aikaan artikkeleihin liittyvät kommentit tarjoavat katsauksen epävirallisempaan kielenkäyttöön ja siihen, millaisia merkityksiä sukupuoli saa pakolaisuudessa. Tutkimus tarjoaa tietoa sukupuolen merkityksestä pakolaisuuden tematiikkaan liittyen ja siten se kertoo jotakin siitä, kuinka ilmiö

koetaan Suomessa. Kommenttien voidaan argumentoida olevan lähellä luonnollista kielenkäyttöä, joten diskurssianalyysin käyttö niiden analysointiin on erityisen perusteltua (Pälli & Lillqvist 2020, 374).

Kontekstilla on suuri merkitys diskurssien muodostumiseen, ja toisin kuin monissa muissa tutkimusmenetelmissä, diskurssianalyysissa siitä ollaan hyvin kiinnostuneita (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016). Kulttuurinen konteksti sekä erilaiset merkityssystemit liittyvät olennaisella tavalla valtaan. Kulttuurin käsitteellä viitataan usein eräänlaiseen kollektiiviseen subjektiviteettiin ja tietyn ihmisryhmän tapaan hahmottaa maailmaa (Alasuutari 2011). Jokinen ja Juhila (1999) hahmottelevat kulttuurin analyttisyyden sulkeistamisessa auttavan janan, jonka toisessa päässä on tilanteisuus ja toisessa kulttuurinen jatkumo. Näin he pyrkivät havainnollistamaan sitä, kuinka mikään tilanne ei synny tyhjästä tai lopu kuin seinään (Jokinen & Juhila 1999, 56-57).

Omassa tutkimuksessani korostuu vahvasti tilanteisuus. Aineistoni artikkeleissa kontekstina toimii suurelta osin syksyllä 2021 kärjistynyt Afganistanin humanitaarinen kriisi ja sen aikaansaama maahanmuuttokeskustelu Suomessa muun muassa pakolaiskiintiöön ja sen nostamiseen liittyen. Aineistoni kontekstina toimivaa kriisiä on valotettu tarkemmin luvussa 2. Lisäksi artikkeleihin liittyvät kommentit toimivat vuorovaikutuksessa artikkelien kanssa ja kommentoivat niitä. Tilanteisuus on olennaista, sillä merkitykset rakentuvat ennen kaikkea kontekstinsa myötä: merkitykset ovat vahvasti sidoksissa ”aikakauden diskursiiviseen ilmastoon” (Jokinen & Juhila 1999, 56). Samaan aikaan aineistossa on havaittavissa kulttuurisen jatkumon myötä syntyneitä diskursseja: Suomessa on käyty värikkästä pakolaiskeskustelua jo vähintäänkin vuodesta 2015 asti. Pyrin tutkimuksessani huomioimaan molempien vaikutusta saamiini tuloksiin ja välttämään siten asettumista janan kumpaankaan ääripäähän.

Myös tutkija on osa tietynlaista kulttuuria ja sen aikaansaamaa sosiaalista todellisuutta. Tämän vuoksi tutkijan on tärkeää olla tietoinen siitä, millaista käsitteistöä ja jaottelua hän tulee kielenkäytöllään usein huomaamattakin uusintaneeksi (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016). Tutkijana se, mistä ja millä valitsen kirjoittaa, avaa väistämättä tietynlaisia näkökulmia ja vastaavasti myös sulkee toisia. Diskurssianalyysia käyttävä tutkija tulee usein todella tietoiseksi omasta kielenkäytöstään. (Eskola & Suoranta 1998). Toisaalta myös tulkintojen tekeminen muodostaa diskurssianalyysin tekijälle tutkimuksessa eettisesti haastavan vaiheen, ja sen vuoksi oman kielenkäytön kriittinen tarkastelu ja problematisointi on tärkeää. Tutkimuskysymykseni ”miten pakolaismiehistä ja pakolaisnaisista puhuminen eroaa suomalaisessa mediassa” ohjaa minua kiinnittämään huomiota ennen kaikkea eroihin, joita miehiin verrattuna naisiin kohdistuu. Siitä huolimatta tutkijana minun on myös pidettävä mieleni avoinna ennakoitelmasta poikkeaville diskursseille, joissa esimerkiksi eroja ei ole. Aineiston analysoinnin tulee perustua ennakkokäsityksistä vapaaseen, avoimeen lukemiseen, jolloin siitä saattaa nousta esille yllättäviäkin tuloksia (Jokinen & Juhila 1999, 61-62; Wetherell & Potter 1992, 70-71).

4.3 Aineisto

Tässä tutkimuksessa käytän aineistona Helsingin Sanomien syksyllä 2021 julkaistujen, pakolaisuutta ja turvapaikan hakemista käsittelevien artikkeleiden kommentteja. Helsingin Sanomat on Suomen suurin sanomalehti. Vuonna 2019 sen kokonaislevikki oli 339 437 (Media Audit Finland 2019). Helsingin Sanomia pidetään yleisesti poliittisesti sitoutumattomana. Siten sen uutisoinnin pakolaisuuteen liittyen voidaan ajatella olevan poliittisesti neutraalia. Artikkelien kommentointimahdollisuus tuo aineistoon näkyville myös lukijoiden mielipiteitä. Täten aineistoni on eräänlainen yhdistelmä media-aineistoa ja sosiaalisen median aineistoa.

Sosiaalisesta mediasta kerättyyn aineistoon liittyy useita tutkimuseettisiä kantoja. Koska someaineistojen keräämisestä ei ole olemassa virallista ohjeistusta, muistuttavat rajat kiinteiden linjanvetojen sijaan pikemminkin veteen piirrettyjä viivoja. Yhtäältä sosiaalisen median voidaan ajatella olevan julkinen paikka, jolloin tarkkailu ja aineistonkeruu ilman eri ilmoitusta on luvallista (Buchanan & Zimmer 2021). Toisaalta voidaan myös ajatella, että sosiaalisen median aineistojen keräämiseen tarvitaan lupa foorumin ylläpitäjältä ja sen käyttäjiltä. Näitä kahta kantaa voidaan myös yhdistellä niin kutsutuksi ”kohtuullisten odotusten käytännöksi”, jossa tutkija perustaa käytäntönsä arviolle siitä, miten foorumin käyttäjät arvioivat postauksiaan käytettävän (mm. Moreno, Goni, Moreno & Diekema 2013). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistuksen mukaan ”eettisen toimikunnan arviointia ei edellytetä julkisten ja julkistettujen tietojen, rekisteri- ja asiakirja-aineistojen ja arkistoaineistojen tutkimukseen” (TENK 2019, 16). Tämän lausunnon pohjalta voitaisiin siis päätellä, että avoimilla foorumeilla julkaistut tiedot ovat jo julkaistuja tietoja, mikä tarkoittaisi sitä, että ennakoarviointia ei näin ollen tarvitsisi.

Helsingin Sanomien sivuilla kommenttiketjujen käyttämisen aineistona kerrotaan olevan sallittua (Helsingin Sanomat 2021). Artikkelit on poimittu aikaväliltä 1.8.2021-30.9.2021. Tämä aikaväli valikoitui sen vuoksi, että silloin Afganistanin kriisi oli runsaasti esillä suomalaisessa mediassa. Helsingin Sanomien artikkelihaku avainsanalla pakolai* tuotti runsaasti tuloksia. Haku tuotti tuloksia myös turvapaikanhakijoihin, maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvistä aiheista sekä myös aiheista kuten Suomen Karjalan evakoista ja erilaisista kirja- ja elokuva-arvosteluista. Tutkijana käytin kvalitatiivista valikointia ja poimin manuaalisesti artikkelihauksen tuloksista tutkimukseni kannalta relevantit artikkelit. Valintakriteerejä oli tässä vaiheessa kaksi: ensimmäinen oli se, että artikkelin piti jollain tavalla liittyä nimenomaan Suomeen tuleviin pakolaisiin tai turvapaikanhakijoihin. Kyseisellä aikavälillä tämä kriteeri kattoi paljon esimerkiksi pakolaiskiintiön nostamiseen liittyviä artikkeleja. Toinen kriteeri oli se, että artikkelin mahdollisissa kommentteissa piti jollain tavalla tulla ilmi sukupuolitematiikka. En vaatinut itse artikkelilta suokupuolitematiikan käsittelyä, sillä silloin olisin tuskin löytänyt montakaan artikkelia. Vastaavasti haut avainsanoilla pakolaismie* ja pakolaisnai* antoivat tulokseksi käytännössä ainoastaan Suomen Pakolaisavun Vuoden pakolaismies ja Vuoden pakolaisnainen -tunnustuksiin liittyviä artikkeleita. Toisaalta myös tässä piilee kiinnostava tutkimuskohde: onkin kiinnostavaa tutkia sitä, kuinka sukupuolta

tuodaan artikkeleissa implisiittisesti esille ja kuinka sukupuolen esille tuominen eroaa media-artikkeleissa ja kommentteissa.

Vaikka tein artikkelihaun pakolaisuuteen liittyvällä avainsanalla, mukana on myös turvapaikanhakijoita käsitteleviä artikkeleita. Vastaavasti turvapaikanhakemiseen liittyvä haku tuotti myös pakolaisuuteen liittyviä artikkeleita. Tämä vahvista aikaisemmissa tutkimuksissa tehtyjä havaintoja siitä, kuinka mediassa näitä termejä käytetään enemmän tai vähemmän toistensa synonyymeina. Tässä tapauksessa käyttämäni hakutermin ei siis ole kumpaakaan käsitettä poissulkeva, vaan tutkimuksessani tarkastelen laajamittaisesti humanitaarisista syistä tapahtuvaa maahanmuuttoa Suomeen ja asenteita sitä kohtaan.

Näiden valintakriteerien pohjalta löysin yhteensä 18 artikkelia, joihin oli tullut aineiston keräämisen aikaan 390 kommenttia (liite 1). Näistä kommentteista 65:ssä mainittiin sukupuolitematiikka jollakin tavalla. Käytän sukupuolitematiikkaa käsittelevien kommenttien ohella aineistona myös niihin liittyviä artikkeleita mahdollistaakseni kommenttien kontekstin huomioimisen. Vertailu havainnollistaa myös sitä, millaisissa yhteyksissä sukupuolitematiikka nousee erityisesti esille.

Sukupuolitematiikkaan liittyvien kommenttien valinnat sekä analyysissa tehdyt päätelmät on tehty kielitajua työkaluna hyödyntäen (Hamunen & Huumo 2020, 200-201). Kielitajuni suomen kielen natiivipuhujana on myös osaltaan ohjannut kvalitatiivisten päätelmien tekemistä. Pyrin myös diskurssianalyysin nykyaikaisten painotusten hengessä huomioimaan multimodaalisuuden siinä määrin kuin se on tutkimukseni kannalta relevanttia (Pälli & Lillqvist 2020, 387). Multimodaalisuudella tarkoitetaan esimerkiksi kuvia ja videoita, ja se on yleistynyt verkkouutisten ja sosiaalisen median myötä.

5 ANALYYSI

Tutkimustehtävänäni on kartoittaa eroja pakolaisnaisiin ja pakolaismiehiin liittyvissä puhetaivoissa. Tutkimuksen analysointivaiheessa kohdistan huomioni niihin kommentteihin ja kommenttien osioihin, joissa pakolaisten sukupuoli tulee ilmi. Minua kiinnostaa tutkijana etenkin se, miten nämä puhetaivot muovaavat sosiaalista todellisuutta ja pakolaisiin suhtautumista. Keskityn analyysissäni hegemonisiin puhetapoihin, enkä siis käsittele kaikkia mahdollisia löytyneitä, yksittäisiä puhetapoja. Kommentit, joista aineistoni muodostuu, keskittyvät kommentoimaan artikkeleita, jonka alle ne on jätetty, tai vastaamaan muiden jättämiin kommentteihin. Useassa artikkelissa kommentit muodostavat oman aktiivisen ja dynaamisesti toimivan keskustelunsa eri käyttäjien ja artikkelin välille. Kiinnitän analysoinnissa päähuomioni kommentteihin, mutta sivuan kontekstin vuoksi myös artikkeleita ja niiden sisältöä.

Kriittisen diskursiivisen luennan keinoin aineistosta hahmottui neljä toisistaan selkeästi erottuvaa diskurssia. Jokaisessa diskurssissa lähestytään pakolaisuuteen liittyvää sukupuolitematiikkaa eri näkökulmista. Pakolaisuutta käsitellään sukupuoliroolien ja niihin liittyvien velvollisuuksien ja ominaisuuksien näkökulmasta, jotka muovaavat pakolaisten hyväksymistä ja sitä, kuinka heidät nähdään.

Diskurssit on jaoteltu aineistolähtöisesti ja niiden analysoinnissa on käytetty apuna Atlas.ti-sovellusta. Paikoitellen diskursseissa esiintyy samankaltaisia piirteitä ja vivahteita, joiden vuoksi niiden täsmällinen jaottelu oli jokseenkin haastavaa. Yksi kommentti saattoi paikoin edustaa useampaa diskurssia. Alla olevaan taulukkoon on koottu kunkin diskurssin keskeisiä ja usein toistuvia tunnuspiirteitä, jotka ovat ohjanneet jaottelua. Luokittelussa olennaista on tunnistaa keskeiset erot, joita eri diskurssien välillä vallitsee. Lisäksi taulukossa on mainittu diskurssien kappalemääräiset esiintymiset aineistossa, jotta niiden voimakkuus suhteessa toisiinsa olisi helpommin tulkittavissa.

TAULUKKO 1. Aineistosta löytyneet diskurssit sekä niiden tunnuspiirteet ja esiintymismäärät.

diskurssi	tunnuspiirteet	esiintymismäärä aineistossa
Maskuliinisuuskurssi	Maanpuolustusvelvollisuuden korostaminen; miesten tehtävä on suojella naisia; kunnollinen mies suojelee perheenjäseniään; miehen ei kuulu paeta sota; Afganistanin sotatilanteen vertaaminen Suomessa käytyihin sotiin ja suomalaisten miesten toimintaan silloin; miesten tuloa Suomeen ihmetellään.	17
Kulttuuridiskurssi	Korostetaan Suomessa valitsevaa sukupuolten tasa-arvoa ja Suomen edistyskäsitystä, joka on myös pakolaisnaisten kannalta myönteinen piirre; Afganistanin modernit naiset on pelastettava islamilaiselta kulttuurilta; koulutettujen pakolaisnaisten suosiminen; islamofobia; pakolaismiehiin kohdistuva pelko ja rasismi verhoituna kulttuurien erilaisuutta korostavaan puhutapaan.	26
Uhridiskurssi	Naiset nähdään passiivisina uhreina, joita pitää suojella; naiset rinnastetaan lapsiin; naiset nähdään yhteiskunnan heikkoina yksilöinä; naiset on pelastettava Afganistanin huonoista oloista; vain naisille (ja lapsille) on myönnettävä turvapaikka Suomesta; perheksikkön ja perheen yhdessäsilyksen korostaminen.	31
Myötämielinen diskurssi	Kysymys ei ole pakolaisten sukupuolesta; Afganistanin vaarallisuus miehille; ymmärretään miesten syytä paeta.	7

5.1 Maskuliinisuuskurssi

Maskuliinisuuskurssin nimeäminen perustuu siihen, että se tarkastelee kriittisesti pakolaismiehiä suomalaisten mieheysihanteiden kautta ja korostaa perinteisesti maskuliinisina nähtyjä piirteitä muun muassa sotaan liittyvän kuvaston kautta. Diskurssissa pakolaismiehet eivät täytä Suomessa vallitsevaa miehen roolia ja ihanteita. Diskurssi keskittyy pakolaismiehistä ja heidän toiminnastaan puhumiseen. Pakolaismiehen velvollisuutena pidetään naisten ja perheen suojelemista jäämällä taistelemaan Afganistaniin Talebania vastaan. Analysoinnissa olen käyttänyt apuna Suomessa tehtyä kriittistä miestutkimusta. Miehen ihanteet ovat saaneet pontta sotaan liittyvistä kertomuksista, joita erittelen seuraavaksi tarkemmin.

Sota myyttisen miehen alkulähteenä

Sotaan suoraan viittaavia kommentteja on yhteensä vain kolme koko diskurssin sisällä. Samaan aikaan sotahistoria näkyy kuitenkin useissa kommentteissa implisiittisesti korostamalla miehen perinteistä roolia ja miehyyden ihanteita. Väkivalta, sota ja mieheys liitetäänkin useissa kulttuureissa toisiinsa: Suomessa kriittisen miestutkimuksen pioneeri Arto Jokinen kuvailee väkivaltaa "naisista riippumattomaksi, itsenäiseksi maskuliiniseksi projektiksi" (2000, 12).

Teoriaosuudessa esitelty mieheyden myytti ja miehisyyden ihanteet käyvät ilmi myös tutkimukseni aineistossa. Ihanteet tulevat esille implisiittisesti ja vertailujen kautta. Aineistossa Afganistanissa käynnissä oleva sotatilanne herättää miellelyhtymiä Suomen omaan lähihistoriaan: sota luo kontekstin diskurssille ja mahdollistaa sen syntymisen. Eräs kommentoija vertaa Afganistanissa myllertävää sotaa Suomessa vielä kollektiivisessa muistissa oleviin sotiin. Kommentissa korostetaan Suomen sodissa taistelleiden merkitystä nykyisen rauhan ajan kannalta ja vastataan aiemmin kommentoineelle, jonka mukaan nykysuomalaisen on vaikeaa ymmärtää Afganistanissa kirjoittamisen aikaan rajuna vellovaa konfliktia.

“Onpa historiaton kommentti! Afganistaniin koulutettiin armeija ja poliisit suojelemaan siviilejä, kanssaihmissä.

Niin oli Suomessakin. Lukematon evakko kaatui rintamalla Suomen armeijan riveissä.

Sanoisin kirjoittajalle, että heidän ansiostaan meidän on hyvä huudella turvasta. Ensi kerralla voit kertoa kannaksen multiin jääneistä. Naisten ja lasten suojelusta. Vieläkin kaatuneita etsitään kotimaan multa - myös evakoita.” (Helsingin Sanomat 17.8.2021)

Talvisodassa kuolleisiin suomalaisiin sotilaisiin viittaaminen “kannaksen multiin jääneinä” korostaa uhrausta, jonka he ovat tehneet kotimaan eteen. Henkensä sodassa menettäneet sotilaat näyttäytyvät äärimmäisen uhrauksen tehneinä ja siten ultimaattisena ideaalina miehelle ja hänen toiminnalleen sotatilanteessa. Heidän uhrauksensa ylittää jopa kuoleman: “vieläkin kaatuneita etsitään kotimaan multa”. Suomalaisotilaiden kuolemat nähdään historiassa kunnioitettavana ja Suomen itsenäisyyden ja hyvinvoinnin kannalta ensiarvoisen tärkeänä (Kivimäki 2014, 248). Diskurssia vasten miesten pakeneminen Afganistanista näyttäytyy negatiivisessa valossa. Miesten suurta osuutta pakolaisista ihmetellään ja paheksutaan epämiehekkäänä toimintana; useissa kommentteissa nostetaan esille se, että Suomeen tulevista pakolaisista iso osa on miehiä. Diskurssin näkökulmasta pakolaismiesten saapuminen Suomeen nähdään “karkaamisena” ja “perheen jättämisenä”:

“Uutiskuvat tästäkin kriisistä kertovat, maasta on karkaamassa eniten nuoria miehiä – kuten tapahtui myös vuonna 2015.” (Helsingin Sanomat 17.8.2021)

Suomessa on ennenkin ihmetelty useaan otteeseen sitä, miksi maahan saapuu nuori miehiä. Miesten suurta osuutta Eurooppaan saapuvista pakolaisista selittää pakomatkan vaarallisuus. Sisäministeriön sivuilla kysymykseen vastataan seuraavalla tavalla: “Usein matkalle kohti Eurooppaa lähetetään perheenjäsen, jolla on suurin todennäköisyys selvitä vaarallisesta matkasta. Ajatuksena voi myös olla, että nuorilla miehillä on parhaat mahdollisuudet työllistyä ja näin auttaa perhettään.” (Sisäministeriö 2022b). Miehiä, etenkin nuoria, saattavat uhata myös suuremmat vaarat konfliktialueella esimerkiksi armeijaan värväämisen muodossa (Punainen Risti 2022). Afganistanissa muiden konservatiivisten kulttuurien tapaan perheestä huolehtiminen on usein nimenomaan miehen vastuulla, jolloin miehen pakeneminen auttaa koko perhettä. Mikäli joku perheenjäsenistä saa turvapaikan, on myös muun perheen saaminen turvaan helpompaa perheenyhdistämisen avulla. Tutkimukseni

aineistossa syitä miesten pakenemiselle ei kuitenkaan nähdä samoin, vaan useissa kommentteissa miesten pakeneminen nähdään koko perhettä hyödyttävän teon ja hengenvaaralliselle pakomatkalta joutumisen sijaan ”turvaan lähtemisenä”:

”Ennen aikaan turvaan lähetettiin ensin naiset ja lapset.” (Helsingin Sanomat 7.9.2021)

Turvapaikanhakeminen ja pakolaisuus näyttäytyvät diskurssin näkökulmasta hyvin yksilökeskeisinä prosesseina. Kommentissa korostuu naisten ja lasten priorisointi turvaan saamisessa. Turvassa oleminen on tästä näkökulmasta pois lähtemistä, jolloin pakomatka käsitteellistyy turvaa edistävänä prosessina sitä heikentävän sijaan. Samaan aikaan Afganistanista pakeneminen sotii vastoin perinteisiä miehisyyden ihanteita: pelko, tai pikemminkin sen mukaan toimiminen, nähdään epämiehekkäänä piirteenä ja siten kielteisenä (Välimäki 2014, 256-258). Maanpuolustusvelvollisuus korostuu diskurssissa, ja sen alle lukeutuvissa kommentteissa tulee esille se, kuinka pakenemisen sijaan pakolaismiesten velvollisuus olisi ollut jäädä kotimaahansa ja oman turvallisuutensa, jopa henkensä ohella sotimaan Talibanin armeijaa vastaan:

”Sen sijaa ne miehet, jotka ryysivät kuljetuskoneisiin Kabulissa, heillä ei pitäisi olla oikeuksia siihen. Olisivat jääneet puolustamaan omaa maatansa.” (Helsingin Sanomat 17.8.2021)

Pakolaismiehiä jopa epäsuorasti syytetään Afganistanin konfliktin eskaloitumisesta:

”Suomeen tulee lähinnä nuoria miehiä, joista ehkä huomattava osa karkulaisia siitä armeijasta, jonka piti pysäyttää Taliban.” (Helsingin Sanomat 18.8.2021)

”Afganistanin väkiluku on n. 38 miljoonaa, heistä iso osa on aikuisia miehiä, Talebanin asejoukot n. 70 000-80 000 miestä. Onhan se aika ihme, että noin pienellä porukalla koko maa vallattiin.” (Helsingin Sanomat 17.8.2021)

Mies perheen suojelijana

Sotaan liittyvien velvollisuuksien ohella diskurssissa korostuvat myös muut miehen perinteiset tehtävät, joista yksi on naisten ja perheen suojelu. Etenkin Suomessa, jossa sota-aika on vielä kollektiivisessa muistissa, miehen perinteiset tehtävät korostuvat. (Pöyhtäri 2018, 113). Vaikka Suomessa miestä ei enää nähdä yhtä voimakkaasti perheen suojelijana arjessa, vaan sukupuolia pidetään keskenään melko tasavertaisina, perinteiset patriarkaaliset käsitykset käyvät ilmi kommentteissa. Kotimaan konflikteja pakenemisen nähdään olevan ristiriidassa miehen perinteiselle perheen suojelijan roolille:

”Hussein on siis jättänyt vaimonsa sekä pienen lapsensa oman onnensa nojaan Afganistaniin ja lähtenyt hakemaan itse turvapaikkaa. Väkisinkin herää kysymys, millainen henkilö toimii tällä tavalla.” (Helsingin Sanomat 7.9.2021)

Turvapaikkaa hakevien, yksin Suomeen saapuvien miesten ajatellaan toimivan päinvastoin kuin heidän miehinä kuuluisi toimia. Eräässä aineistooni lukeutuvassa artikkelissa on haastateltu pelkällä etunimellä esiintyvää Husseinia perheenyhdistämisen vaikeudesta; hän kertoo haastattelussa Afganistanin

eskaloituneen tilanteen myötä Kabuliin jumiin jääneistä vaimostaan ja lapsestaan. Hussein, joka on saapunut Suomeen turvapaikanhakijana, on kommentoijien mielestä näin ollen hylännyt perheensä vaaralliseen maahan ja hakeutunut itse turvaan. Artikkelin on kerännyt useita kommentteja, joissa ihmetellään hänen päätöstä hakea turvapaikkaa Suomesta:

“Aikoinaan meillä sanottiin, ettei veljeä jätetä. Tämä Hussein on kuitenkin jättänyt perheensä, ja nyt vaikeroi, kun kukaan ei auta.” (Helsingin Sanomat 7.9.2021)

Samalla tavalla kuin aiemmassa kommentissa, myös tässä kommentissa korostetaan heikompien, eli kirjoittajan näkökulmasta naisten ja lasten, suojelua. Kommentti korostaa myös miehen velvollisuutta perheen suojelijana. Kommentissa erityisen mielenkiintoista on se, että ensimmäisessä virkkeessä kirjoittaja viittaa myyttisiin miehisyyden ihanteisiin liitettyyn uskollisuuteen ja lähimmäisen auttamiseen. Lähimmäiseen viitataan “veljenä”, mikä osoittaa juuri sotatoveruuden suuntaan: veljellinen toveruus on nähty eräänä suomalaisen miesihanteen suurimpana hyveenä (Kivimäki 2014, 255). Seuraavassa virkkeessä kirjoittaja kuitenkin moittii artikkelissa haastateltua Husseinia, joka on hänen mukaansa “jättänyt perheensä”. Kommentista käy ilmi, että veljeyden kokemus ei ulotu kirjoittajan ja Husseinin välille, vaan kirjoittajan näkökulmasta tarkoittaa tässä tapauksessa perheen suojelua. Kommentissa korostetaan siis “kulttuurista veljeyttä”, joka toistaa “me vastaan muut” -erottelua. Perehdyn tarkemmin kulttuurin perusteella tuotettuihin erotteluihin ja sukupuolen merkitykseen erotteluprosessissa seuraavassa alaluvussa.

5.2 Kulttuuridiskurssi

Kulttuurista erilaisuutta korostetaan runsaasti me vastaan muut -erotteluissa ja laajemmin rasistisissa puhetavoissa (mm. Horsti 2009, 80). Siihen vetoavia kommentteja esiintyy runsaasti myös aineistossa; monet argumentointitapaa käyttävät kommentit eivät kommentoineet sukupuolta tai koskettivat sitä vain pinnallisesti. Tutkimuskysymykseni mielessä pitäen olen kuitenkin tässä tutkimuksessa rajannut analyysin niihin kulttuurista erilaisuutta kommentoiviin aineistokatkelmiin, joissa sukupuolittuneisuus tulee eksplisiittisesti ilmi ja jossa kulttuurien yhteentörmäys tuodaan esille nimenomaan sukupuolen ja sukupuoliroolien kautta.

Kulttuuridiskurssi on tutkimukseni esiintymismäärältään toiseksi suurin; yhteensä tämän diskurssin alle sijoittuvia aineistokatkelmia löytyi jopa 26. Diskurssin yleisyys demonstroi hyvin sitä, kuinka normatisoitunutta verhottu rasismi on. Diskurssi käyttää kulttuurisia eroja perusteena pakolaisten vastaanottamisen rajaamiselle ja pakolaisten sukupuolen huomioimiselle valintoja tehdessä: yhtäältä kriittisyyttä perustellaan sillä, etteivät erilaisia kulttuureja edustavat pakolaiset sopeutuisi Suomeen, toisaalta diskurssiin liittyy vahvasti huoli myös pakolaisten luomasta uhasta kansalliselle turvallisuudelle. Etenkin pakolaismiesten nähdään edustavan uhkaa siinä missä pakolaisnaiset käsitettiin aineistossa passiivisina

kulttuurinsa uhreina (Eltanway 2013; Horsti 2009, 82). Samaan aikaan diskurssille on tyyppillistä myös korostaa Suomen edistyksellisyyttä ja Suomessa vallitsevaa tasa-arvoa, joka nähdään pakolaisnaisten kannalta myönteisenä.

Tasa-arvoinen Suomi

Tasa-arvoisesta Suomesta puhuttaessa suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin edistyksellisyys korostuvat, olettaen samalla asian olevan toisin pakolaisten lähtömaissa. Suomen ajatellaan olevan myös sukupuolten tasa-arvon saralla edistyksellinen maa; suomalaiseen naiseen liitetään usein ajatus yhdenvertaisesta kumppanista miehelle (Gordon 2002). Useissa kommentteissa ollaan huolissaan siitä, että sukupuolten tasa-arvossa saavutetut oikeudet ovat vaarassa Suomeen saapuvien pakolaisten myötä. Suomi näyttäytyy korostetun tasa-arvoisena maana. Niinpä pakolaiset koetaan uhkana Suomessa saavutetulle tasa-arvolle:

“Toivon todellakin, että täällä keskitytään pitämään kiinni näistä saavutetuista oikeuksista, eikä esim. kulttuurisensitiivisyyden tai uskonvapauden nimissä käännetä selkää sille, että tätä naisten oikeuksien rajoittamista ja mm. kunniakontrollia on meillekin tullut viime vuosikymmeninä tuliaisina maailmalta.” (Helsingin Sanomat 17.8.2021)

Kommentoija mainitsee muun muassa kunniakontrollin olevan “tuliainen maailmalta”, mikä kielii negatiivisesta suhtautumisesta muihin kulttuureihin. Kommentissa ollaan huolissaan etenkin naisiin kohdistuvista oikeuksien rajoittamisesta. Diskurssin muissa katkelmissa muita kulttuureja ei suoranaisesti leimata takapajuisiksi ja suomalaisia uhkaavaksi, vaan eriarvoisuuden rakenne syntyy pikemminkin implisiittisesti korostamalla Suomen poikkeuksellista edistyksellisyyttä:

“Suomessa naisten ja miesten välinen tasa-arvo on pääosin hyvä, mutta maahanmuuttajat kärsivät sekä olosuhteiden (esim. kielitaidon) , että ennakkoasenteiden vuoksi ja joutuvat ponnistelemaan paljon saadakseen koulutuksen ja hyväpalkkaisen työn.” (Helsingin Sanomat 18.8.2021)

“Meidän kotimaiset feministit jaksavat kyllä monisanaisesti jankuttaa lasikatoista ja patriarkaalisesta yhteiskunnasta. Yksilötasolla kyllä löytyy miessovinniteja ja rasisteja, mutta meidän yhteiskuntajärjestelmä on mielestäni esimerkillisen tasa-arvoinen. Jos kovasti yrittää tehdä työtä pärjää nainen täällä yleensä hyvin taustasta riippumatta.” (Helsingin Sanomat 18.8.2021)

Yllä esitellyt kommentit on jätetty Rand Mohammed Deepin haastattelusta tehtyyn artikkeliin, mikä luo niille kontekstin: artikkelissa kerrotaan siitä, kuinka Syyrian sotaa ensin Mauritaniaan ja sitten Suomeen vuonna 2017 paennut Deep on aloittanut lääketieteen opinnot Helsingin yliopistossa. Kommentoija saattaa korostamalla suomalaista sukupuolten välistä tasa-arvoa vahvistaa ajatusta, jossa lääkäriksi opiskelu ei olisi nuorelle naiselle mahdollista hänen kotimaassaan. Näin ollen Suomeen pakeneminen muistuttaa pikemminkin onnekasta käännettä elämässä traagisen kotimaan jättämisen sijaan. Suomalainen yhteiskunta tosin sanoen nähdään mahdollistavan Deepin urahaaveiden toteutumisen ja elämässä menestymisen.

“Hyvinvointivaltio” onkin kansallisvaltioon olennaisesti liittyvä ideaalinen kuva yhteiskunnasta (Nätkin 2002, 181).

Jälkimmäisessä kommentissa erityisen kiinnostavaa on myös se, kuinka kirjoittaja tunnistaa maahanmuuttaneisiin kohdistuvan rakenteellisen ja kulttuurisen rasismien. Kirjoittaja sanoutuu irti suomalaisessa yhteiskunnassa vielä jäljellä olevista epätasa-arvoisista rakenteista. Suomalainen kulttuuri nähdään poikkeuksellisenä tasa-arvon mallimaana, vaikka myös Suomessa naiset eivät edelleenkään ole täysin yhdenvertaisia miesten kanssa. Sukupuolten tasa-arvon lisäksi myös rasismi nähdään vain harvojen yksilöiden piirteinä eikä vallitsevana yhteiskunnallisena ongelmana.

Suomalaisten arvojen korostaminen “hyvän pakolaisen” tunnuspiirteinä

Helsingin Sanomien haastattelema Deep nähdään kommenttikentässä eräänlaisena malliesimerkkinä “suomalaisiin arvoihin istuvasta” ja ahkerasta, suomalaistakin yhteiskuntaa hyödyttävästä pakolaisesta. Siirtymää “muista” “meihin” tehdään korostamalla joko hyväksytyjen pakolaisten poikkeuksellisuutta ja siten eroamista stereotypisestä kuvasta, jonka mukaan “muut”, tässä tapauksessa Afganistanista tulevat pakolaiset, ovat yleensä laiskoja tai muuten ei-toivottuja luonteenpiirteitä omaavia. Toisaalta positiivisten piirteiden korostaminen voi johtua myös siitä, että rasistista mielikuvaa ja puhetapaa pakolaisista pyritään tietoisesti kumoamaan. (Horsti 2009, 80). Erilaisuus tuntuu aineistossa viittaavan tosiasiallisesti väärään tai huonompaan. Diskurssi korostaa afganistanilaisen kulttuurin negatiivisia piirteitä, kuten naisten huonoa asemaa.

Ryhmään kuulumista ja siihen hyväksytyksi tulemistä on tutkittu paljon myös pakolaisuuden saralla (mm. Malkki 2012; Horsti 2009). Tutkimukseni aineistossa kiinnostavaa ja jossain määrin myös aiemmasta tutkimuksesta poikkeavaa on se, kuinka vahvasti sukupuoli vaikuttaa “muista” “meihin” siirtymässä keskeisenä tekijänä. Kulttuuristen erojen diskurssissa tehdään usein jyrkkä jako pakolaismiesten ja pakolaisnaisten välille, ja pakolaisnaisiin suhtaudutaan huomattavasti myönteisemmin kuin pakolaismiehiin: pakolaisnaiset korostuvat “hyvinä pakolaisina” ja pakolaismiehet “huonoina” tai “pahoina”. Pakolaisnaisten kannalta tasa-arvo nähdään myönteisenä eikä kotoutumista tämän vuoksi kyseenalaisteta. Pakolaismiehistä puhuttaessa esiin nousevat kulttuuriset erot, joiden pohjalta epäillä heidän sopeutumistaan Suomeen ja podetaan huolta suomalaisen yhteiskunnan turvallisuudesta ja hyvinvoinnista:

“Toivon mukaan nämä tulijat haluavat elää tasa-arvoisesti maassamme.” (Helsingin Sanomat 23.8.2021)

Kulttuurien moninaisuuden näkeminen uhkana paikantuu etenkin huoleen naisten asemasta ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta. Kulttuuriset erot nähdään uhkana suomalaisille ja niitä korostamalla pyritään oikeuttamaan pakolaismiesten eksklusio: miesten nähdään ikään kuin edustavan naisia alistavaa kulttuuria eikä heitä nähdä yksilöinä. Onkin mielenkiintoista, että aineistossa nimenomaan pakolaismiehet nähdään kulttuurinsa edustajina ja siten ei-hyväksytyinä siinä missä pakolaisnaisten ajatellaan olevan jossain määrin kulttuurisesti monitulkintaisempia ja siten lähempänä “meitä”:

“Ymmärtääkseni välittömässä vaarassa eivät ole "lukutaidottomat" kylien ihmiset, vaan kaupunkien "lukutaitoiset", ulkomaalaisten kanssa yhteistyötä tehneet. Kuten ehkä myös viimeisen 20 vuoden aikana kouluttautuneet ja itsenäistyneet kaupunkien nuoret naiset.” (Helsingin Sanomat 21.8.2021)

Kommentista käy ilmi, että sen kirjoittaja ei miellä koulutettuja ja itsenäisiä afganistanilaisia naisia osana Afganistanin kulttuuria, vaan pikemminkin “meihin” kuuluvana ja siten suojelua tarvitsevana. Toisessa kommentissa tämä tuodaan selväsanaisesti ilmi:

“Ne naiset, jotka ovat olleet johtavassa asemassa tai uhmanneet muslimikulttuurin sääntöjä pitäisi akuutisti pelastaa.” (Helsingin Sanomat 20.8.2021)

“Muslimikulttuurin” sääntöjä uhmanneet nähdään pelastamisen arvoisina. Samassa kommentissa kirjoittaja lukee tähän joukkoon myös esimerkiksi länsivalloille tai Afganistanin armeijalle työskennelleet afganistanilaiset. Olennaista on siis kirjoittajan näkökulmasta uhkaavasta kulttuurista irtisanoutuminen ja sellainen toiminta, joka näyttäytyy hyväksyttävänä ja saa pakolaiset kuulumaan osaksi “meitä”. Kommentissa tuodaan esille sitä, kuinka vain islamilaisesta kulttuurista irtisanoutuvat pakolaiset nähdään pelastamisen arvoisina pakolaisina; keskeistä hyväksytyksi tulemisessa on siis kulttuurinen samankaltaisuus:

“Mitä tulee afgaaneihin, jos kiintiöitä johonkin suunnataan, kannatan lämpimästi sitä, että suojeluefortti suunnataan naisasia-aktivisteihin, koulutettuihin naisiin ja pienten lasten yksinhuoltajiin.” (Helsingin Sanomat 18.8.2021)

Myös pakolaisina Suomeen tulleet haastateltavat korostivat usein itse sitä, että he jakavat suomalaisten kanssa samat arvot; vuonna 1993 Suomeen saapunut Hamed Shafae kertoo opiskelleensa, työskennelleensä ja “tehneensä samaa kuin suomalaiset” (Helsingin Sanomat 17.8.2021). Pakolaiset tulevat näin ollen myös itse uusintaneeksi “meistä muihin” -siirtymäriittiä. "Meihin" hyväksytyjen pakolaisten erottautuminen Afganistanin valtaviirasta toistuu useissa kommentteissa, kuten myös valmius hyväksyä suomalaiseen kulttuuriin sopivia pakolaisia, eritoten ja ennen kaikkea naisia:

“Voisi ehkä olla myös mahdollista saada muiden EU-maiden kanssa talibaneilta suostumus siihen, että ainakin osa hyvinkoulutetuista naisista pääsisivät muuttamaan Afganistanista Eurooppaan. Hehän muodostavat talibanien kannalta uhan uudelle uskonnolliselle pohjalle rakentuvalle valtiolle.” (Helsingin Sanomat 20.8.2021)

Kommentoija pohtii sitä, olisiko mahdollista neuvotella Talebanin kanssa korkeasti koulutettujen naisten vastaanottamisesta Afganistanista, he kun eivät kirjoittajan näkökulmasta sovi afganistanilaisena pidettyyn naisen muottiin. Miesten kohdalla samanlaista pohdintaa ei käydä, joten heidän kohdallaan korkea koulutustaso ei aiheuta siirtymää “muista” osaksi suomalaisten hyväksymää “meitä”. Samaan aikaan kun maassa riehuu sota, sitä ja Talebanin hirmuhallintoa pakenevat miehet nähdään kuitenkin osana talebanilaista ajattelutapaa ja kulttuuria. Afganistan ja Taleban näyttävät siis tietyllä tavalla toistensa synonyymeina ja identtistä

ajattelutapaa ja kulttuuria edustavina. Afganistanin kulttuuri näyttäytyy erittäin kielteisessä valossa, kuten myös sitä edustavat miehet:

“Tosiasiat pitäisi myöntää. Afganistanin kansan enemmistö on talebanien takana.” (Helsingin Sanomat 17.8.2021)

Erilaisiin perhekäsityksiin vetoaminen

Erilaiset perhekäsitykset korostuvat kulttuurisia eroja etsittäessä, sillä perheellä on useissa kulttuureissa erittäin keskeinen rooli yhteiskunnan ja kansalaisuuden rakentajana (mm. Nätkin 2002). Aineistossa puhutaan kulttuurisista eroista esimerkiksi perhekäsityksen suhteen. Niissä korostuu se, kuinka suomalaisten kommentoijien näkökulmasta miesten päätöstä paeta ja jättää muu perhe kotimaahan kyseenalaistetaan. Kommentoijat ihmettelevät perheenisän päätöstä paeta kotimaastaan ilman vaimoa ja lapsia mukanaan:

“Afganistanissa perhekäsitys on todennäköisesti hyvin erilainen kuin esimerkiksi Suomessa -” (Helsingin Sanomat 7.9.2021)

“Nyt meille näyttää siltä, että perheen isä, mies, on se arvokkain jäsen, jonka henki pitää säästää, ja hänellä on oikeus paeta ja jättää muut jälkeensä? Eikö heikompien (paikallisen kulttuurin mukaan vähempiarvoisien?) perheenjäsenien huolehtiminen ole perheen arvokkaimman henkilön vastuulla? Tässä yhteydessä meillä on mielestäni aika suuri kulttuuriero esimerkiksi suomalaisen perhekäsitykseen, mihin toivoisin näkemystä ja ymmärrystä vallitseviin eroihin.” (Helsingin Sanomat 7.9.2021)

Yllä mainitut kommentit palautuvat osaksi miehen perinteistä tehtävää suojella perhettä. Kulttuuridiskurssissa on siten havaittavissa selkeitä yhtäläisyyksiä maskuliinisuuskurssiin, jossa nousevat samankaltaiset teemat ja käsitykset esille.

5.3 Uhidiskurssi

Uhidiskurssi eroaa naisten roolin osalta siinä mielessä kulttuurien yhteentörmäämisen diskurssista, että siinä ei korosteta kulttuuria keskeisenä tekijänä naisten asemalle; naisten huono asema otetaan ikään kuin annettuna faktana, jolloin huomio ei kohdistu sitä selittäviin tekijöihin. Kulttuurisen yhteentörmäämisen diskurssi kohdistaa huomionsa kulttuurisiin eroihin ja käyttää niitä selittämään sukupuolten välillä vallitsevaa epätasa-arvoa, kun taas uhidiskurssi ottaa kulttuuriset erot eräänlaisena annettuna premissinä. Uhidiskurssi eroaa lähtöasetelmiltaan myös maskuliinisuuskurssista kääntämällä huomionsa toimijasta toiminnan kohteeseen: siinä missä maskuliinisuuskurssi kiinnittää huomionsa miehen perinteiseen rooliin perheen ja kansakunnan suojelijana, uhidiskurssi korostaa pakolaisnaisia suojelun kohteena.

Diskurssi aliarvioi naisten omaa toimijuutta. Etenkin Lähi-itä nähdään “feminiinisenä”, “irrationaalisenä” ja “takapajuisena” verrattuna maskuliinisuutta, rationaalisuutta ja kehitystä edustavaan globaaliin pohjoiseen (Alhaeyk 2016, 296-297). Tähän kolonisaation tuottamaan ajattelutapaan viitataan usein orientalismina

(mm. Said 1978). Siinä missä suomalaiset naiset nähdään perinteisesti vahvana (Markkola 2002), näyttäytyvät pakolaisnaiset aineistossa passiivisina ja heikkoina. Uhidiskurssissa naiset nähdään nimensä mukaisesti kulttuurinsa tai sitä edustavien miesten uhreina:

“Mutta miksi Suomalaiset tasa-arvoa ajavat, eivät uskalla puuttua näkyvään ongelmaan lähidästä ja Afrikan sarvesta tulevien naisten kohtelussa? Eikö meillä olekaan tasa-arvo jokaisella henkilöllä, miksi ette puutu tuohon maahanmuuttajanaisten alistettuun asemaan” (Helsingin Sanomat 23.8.2021)

Maahanmuuttaneet naiset niputetaan kaikki samaan kategoriaan ja heitä kaikkia pidetään alistettuina. Diskurssissa korostuu myös pakolaisnaisten passiivisuus. Naisten toiminta sivuutetaan, ja heidät nähdään yksinomaan uhreina, jotka miesten - sekä afganistanilaisten, että suomalaisten - on pelastettava.

“Ne kaikkein haavoittuvimmat, joiden oikeuksista jokainen julkisuudessa puheita pitänyt on huutanut, ovat joutuneet jäämään arvaamattoman hallitsijan armoille. Nämä ovat naiset ja lapset.” (Helsingin Sanomat 17.8.2021)

“On järkyttävää, miten uskonnon kautta miljoonia naisia on aivopesty uskomaan omaan arvottomuuteensa ja heikkouteensa, jätetty luku- ja kirjoitustaidottomiksi vailla minkäänlaisia mahdollisuuksia kasvaa täyteen mittaansa ihmisinä.” (Helsingin Sanomat 18.8.2021)

Kommentoijan mukaan naiset on “aivopesty” ja he ovat ihmisenä vajavaisia uskontonsa vuoksi. Oletuksena on, että Afganistanin suurimman uskonnon, Islamin, kautta pakolaisnaiset ovat aina lähtökohtaisesti alisteisessa asemassa ja ikään kuin oman toimijuutensa kadottaneita. Samalla on kuitenkin ristiriitaista, kuinka kommentoijat ikään kuin puhuvat uhreiksi luokittelemiensa naisten puolesta, joilla itsellään on harvoin pääsyä internetiin ja osaksi heistä käytyä keskustelua. Sama ilmiö on havaittu myös muualla verkkokeskusteluissa (Alhayek 2016, 696). Diskurssin maalaama kuva pakolaisnaisista vahvistaa globaalin lännen ja globaalin idän keskinäistä vastakkainasettelua, jossa länsi edustaa edistystä ja maskuliinisuutta, kun taas itä yhdistetään takapajuisuuteen ja feminiinisytyteen (mm. Alhayek 2016, 697; Said 1978). Marianne Laiho ja Kaarina Nikunen toteavat kriisikuvastoa käsittelevässä analyysissään “mitä länsimaalaisempia kuvien kohteet ovat, sitä korrektemmin heihin oletetaan suhtauduttavan kuvassa” (2012, 120).

Uhidiskurssille on myös tyypillistä jyrkkä jako uhreiksi käyviin ja käymättömiin pakolaisiin. Tässä erottelussa sukupuoli on keskeinen rooli:

“Tosiasiat pitäisi myöntää. Afganistanin kansan enemmistö on talebanien takana. Muuten ei lähes veretön vallanvaihto olisi mahdollista. Yhdysvaltojen ja koko lännen pommitukset Afganistanissa aiheuttivat kymmenien tuhansien naisten ja lasten kuoleman.” (Helsingin Sanomat 17.8.2021)

Kommentissa kiinnitetään huomiota naisten ja lasten kuolemiin, mutta miesten kuolemat jätetään huomioimatta. Ilmiötä, jossa miesten kuolemat ohitetaan, on myös teoretisoitu. “Lapset, naiset ja vanhuksat ovat usein niitä, joita pidetään ideaaleina tai arvoisina uhreina. Heidät nähdään väkivaltatilanteissa avuttomina ja sen vuoksi myötätuntoa ansaitsevina, verrattuna esimerkiksi aikuisiin miehiin.” (Laiho &

Nikunen 2012, 118). Miesten ajatellaan olevan syyä sotaan ja siten myös viattomien uhrien kuolemaan omiensa ohella (Laiho & Nikunen 2012, 118).

Naiset perheen edustajina ja symbolina

Naisten nähdään perinteisesti edustavan perhettä. Äitiys onkin ollut ja on useissa kulttuureissa edelleen keskeinen naisen tehtävä ja sosiaalista tärkeänä pidetty rooli (Eltantawy 2013). Uhidiskurssissa naisten suojeleminen on myös perheen yhtenäisyyden säilyttämisen kannalta olennainen tekijä. Perheen merkitystä korostetaan ja sen nähdään ylittävän muut syyt ottaa pakolaisia vastaan. Sitä, millaisia pakolaisia Suomeen tulisi ottaa, on käsitelty etenkin pakolaiskiintiön nostamiseen liittyvissä artikkeleissa, joissa on kuultu useiden poliitikkojen mielipiteitä aiheesta suuntaan ja toiseen. "Ei minulla ole ainakaan sydäntä olla auttamatta niitä naisia ja lapsia, jotka pyrkivät Euroopan Unionin alueelle turvaan tulevalta mahdolliselta hirmuhallinnolta. Ensimmäisenä en ottaisi sieltä lainkaan miehiä, jotka eivät ole työskennelleet Suomen suurlähetystölle", Perussuomalaisen ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja Mika Niikko kommentoi Suomen pakolaiskiintiön nostamista (Helsingin Sanomat 20.8.2021). Artikkelin luo kontekstia erityisesti uhidiskurssin alle sijoittuviin, perhettä korostaviin kommentteihin, joista eräässä oudoksutaan Niikon kommenttia:

"Nikon kommentti, että otetaan vain naisia ja lapsia on populistinen ja outo. Eivät nämä naiset ja lapset siitä hyötyisi, että perheet erotetaan toisistaan." (Helsingin Sanomat 21.8.2021)

Vaikka perheen merkitystä korostetaan, se tapahtuu nimenomaan naisten ja lasten näkökulmasta: kommentoija korostaa sitä, että naiset ja lapset eivät hyötyisi perheiden erottamisesta. Maternalistinen ajattelutapa liittyy äitien edut tiiviisti osaksi lasten etuja (Nätkin 2002, 181). Tämä osaltaan vahvistaa kuvaa passiivisista naisista ja samanaikaisesti myös vähättelee miehen tarvetta olla perheensä kanssa; mies hahmotetaan ikään kuin perheen pääksi ja sen suojeleijaksi sekä ensisijaiseksi huolehtijaksi. Huomio kiinnittyy miehen velvollisuuksiin tarpeiden sijaan, kun taas naisen nähdään poikkeuksetta edustavan perhettä. Kommentoija kuitenkin korostaa perheen merkitystä vielä kommenttinsa päätteeksi:

"Se, että ottaisimme Nikon ajatusmallin mukaisesti "näytösluontoisesti" vain joitain naisia ja lapsia (ja rikkoisimme perheitä) ei ole humanitaarista apua." (Helsingin Sanomat 21.8.2021)

Vaikka diskurssi korostaakin naisten ja lasten suojeleminen, myös miesten kohdalla voidaan tehdä poikkeus, mikäli heidän katsotaan kuuluvan perheyksikköön. Tämä kertoo perheen tärkeydestä ja siitä, kuinka perheelliset miehet nähdään inhimillisempinä kuin perheettömät. Toisaalta syynä perheellisten miesten hyväksymiseen saattaa olla myös se, että muun perheen - naisten ja lapsien - katsotaan tarvitsevan miespuolista "perheenpäättään" selviytymisensä avuksi:

"Kyllähän tässä sanoo jo järkikin että ensisijaisesti naiset ja lapset tarvitsevat turvapaikan sekä näiden perheiden isät." (Helsingin Sanomat 21.8.2021)

5.4 Myötämielinen diskurssi

Neljäs aineistosta löytämäni diskurssi suhtautuu pakolaismiehiin neutraalisti tai jopa myönteisesti. Esiintymismäärältään tämä diskurssi on selkeästi aliedustettu; sitä esiintyy aineistossa vain seitsemän kertaa. Diskurssi poikkeaa aiemmin mainituista siinä, että se ei suhtaudu pakolaismiesten saapumiseen kielteisesti. Pakolaisuus nähdään sen sijaan humanitaarisena kriisinä, jossa ei ole miehiä tai naisia, ainoastaan ”ihmisiä”:

”Kysymys ei ole miehistä tai muistakaan sukupuolista, vaan kaikista niistä ihmisistä, (toistan: ihmisistä) jotka ovat osallistuneet suomalaisten joukkojen työn mahdollistamiseen. Lupaus tai ei, meillä on maana velvollisuuksia, joista Suomessa on totuttu pitämään kiinni.” (Helsingin Sanomat 17.8.2021)

Tässä kommentissa suomalaisten joukkojen kanssa työskennelleet pakolaiset mielletään osaksi ”meitä”. Myös tässä kommentissa suomalaisten joukkoon kuuluminen on olennaista, mutta sukupuoli ei ole yhtenäisyyden rakentumisessa keskeinen tekijä. Pakolaismiesten on myötämielisessä diskurssissa mahdollista tehdä siirtymä ”muista” ”meihin”, mikä on lähes mahdotonta muiden diskurssien näkökulmasta, joissa pakolaisuus ja mieheys sulkevat auttamattomasti toisensa ulos. Kommentin kirjoittaja vetoaa myös luotettavuuteen, jonka ajatellaan luonnehtivan suomalaisia: kommentti kietoutuu siten osaksi myös kulttuurista identiteettiä korostavaa diskurssia.

Miesten monet syyt paeta

Myötämielisesti suhtautuvissa ja pakolaismiesten tuloa ymmärtävät kommentit ottivat usein kantaa aiempiin, pakolaismiehiä kritisoiviin kommentteihin. Näissä kommentteissa korostettiin sitä, että miesten lähettäminen pakomatalle on järkevää ja jopa ainoa vaihtoehto perheen selviytymisen kannalta

”Ja mitä tulee siihen, että miehet ovat enemmistönä turvapaikanhakijoista, lähtömaassa ja perheessä usein ajatellaan lähettää matkaan se, jolla on parhaat edellytykset menestyä uudessa maassa. Ja tätä kautta auttaa lähtömaahan jääneitä taloudellisesti tukien, esim. maksamalla koulumaksuja/sairaalakuluja/lahjuksia, jotta perhe jätetään rauhaan, ja toivottavasti tulevaisuudessa perheen yhdistäen. Usein ne nuoret miehet ovat lähtömaassa myös suurimmassa vaarassa ennen kuin tilanne tasoittuu.” (Helsingin Sanomat 18.8.2021)

Yllä oleva kommentti ymmärtää pakolaismiesten syytä paeta. Kommentoija viittaa taloudellisiin etuihin, joita miehen lähettämisessä pakomatalle on. Vaikka myötämielisessä diskurssissa sukupuoli ei vaikuta kielteisesti pakolaisiin suhtautumiseen, se toistaa silti tietyllä tavalla ajatuksia perinteisistä sukupuolirooleista. Pakolaismiesten tulo hyväksytään, koska heidän ymmärretään tai oletetaan täyttävän perinteinen roolinsa perheen suojelijana ja taloudellisena huolehtijana. Heidän velvollisuutensa on huolehtia perheestä, ja toisin kuin maskuliinisuusdiskurssia edustavissa kommentteissa, tämän velvollisuuden nähdään parhaiten täyttyvän pakenemalla:

“Niinpä, meidän on vaikea tai ihan mahdoton käsittää näitä ihmiskohtaloita. Tässä tapauksessa lyhyesti totean, että henkensä edestä paennut hazaramies on kuitenkin "parempi" kuin tapettu. Kuolleen ei voi auttaa enää ketään, pakoon päässeenä on vielä toivoa, jota ei ollut kaikilla ystävillä, jotka eivät päässeet edes Iranin puolelle.” (Helsingin Sanomat 7.9.2021)

Toisaalta monissa kommenteissa huomioitiin myös perheeseen ja miehen perinteiseen rooliin kytkeytymättömiä pakosyitä:

“Kuitenkin akuutissa vaarassa on isompi määrä miehiä, koska heitä on työskennellyt enemmän (kuin naisia) länsivalloille tai olleet Afganistanin valtion sotilaina.” (Helsingin Sanomat 20.8.2021)

Kommentissa tunnistetaan miesten kasvanut suojelutarve Talebanin valloittamassa Afganistanissa. Toisin kuin naiset, miehet eivät tarvitse suojelua sukupuolensa vuoksi, vaan heidän ammattinsa ja toimintansa vuoksi. Sukupuoli mahdollistaa ja asettaa tietynlaiset tehtävät; sukupuoli ei kuitenkaan ole ensisijainen syy sille, miksi miehet ovat vaarassa ja pakenevat.

6 DISKUSSIO

Pro gradu -tutkimuksessani olen tarkastellut sitä, kuinka pakolaismiehiin ja pakolaisnaisiin suhtautuminen eroaa suomalaisessa mediassa. Esitin tutkimuksen alussa seuraavanlaisen tutkimuskysymyksen: miten pakolaismiehistä ja pakolaisnaisista puhuminen eroaa sosiaalisessa mediassa? Menetelmänä sekä tutkimusta ohjaavana väljänä teoreettisena viitekehyksenä päädyin käyttämään kriittistä diskurssianalyysia. Tutkimuksen aineisto koostui Afganistanin kriisin aikaan syksyllä 2021 Helsingin Sanomien kirjoitetuista pakolaisuuteen liittyvien artikkelien kommentteista, joissa pakolaisten sukupuoli nousi jollain tavalla esille. Rajauksen myötä aineistoni koostui noin 65 kommentista. Tutkimuskysymyksen ohjaamana lähdin kartoittamaan pakolaisuuden sukupuolitematiikkaan liittyviä diskursseja.

6.1 Yhteenvetoa diskursseista ja johtopäätökset

Pitkällisen analyysin myötä aineistosta hahmottui neljä selkeästi toisistaan erottuvaa diskurssia, joista jokainen lähestyy pakolaisuuden sukupuolitematiikkaa eri näkökulmista. On tärkeää huomata, etteivät löytämäni diskurssit suinkaan ole selkeärajaisia ja merkityksiltään yksiselitteisiä, vaan rajanvedot olivat paikoittain vaikeita. Jotkut katkelmat saattavat edustaa useampaakin diskurssia. Esimerkiksi kulttuurista yhteentörmäämistä ja naisten uhriasemaa korostavat diskurssit saavat useita risteyspintoja. Yhtäältä myös maskuliinisuusdiskurssi ja uhridiskurssi kietoutuvat ajatusmaailmoiltaan yhteen, ja sukupuoliroolit ovat vahvasti kytköksissä toisiinsa: kun nainen nähdään uhrina, korostuvat myös miehen perinteiset roolit ja päinvastoin.

Yhden kommentin sisällä saattoi esiintyä useampaa diskurssia. Voidaan siis päätellä, että diskurssit liukuvat toisiinsa ja tukevat toistensa muotoutumista ja vahvistumista. Esimerkiksi maskuliinisuusdiskurssi ja uhridiskurssi vahvistavat kumpikin tahollaan toisiaan. Diskurssit saattavat myös yhdessä muodostaa täysin uudenlaisia merkityksiä. Toisaalta jotkut diskursseista ovat selkeästi ristiriidassa toisiinsa nähden; siinä missä kulttuuridiskurssissa korostuu sukupuolten välinen tasa-arvo, luo maskuliinisuusdiskurssi puolestaan kuvaa miehistä suojelijoina ja siten huomattavasti perinteisemmässä roolissa. Suomalaisessa tasa-arvokäsityksessä tuntuukin tutkimuksen aineistoon lukeutuvien kommenttien perusteella korostuvan se, että vaikka sukupuolet ovat keskenään tasa-arvoisia, ne eivät suinkaan ole tehtäviltään tai ominaisuuksiltaan samanlaisia. Useita diskursseja luonnehtii naisen näkeminen kansakunnan symbolina ja miehen tehtävän olevan kansakunnan suojeleminen. Myös näennäisesti sukupuoleen neutraalisti suhtautuva myötämielinen diskurssi pitää sisällään normatiivisia oletuksia miehestä perheen huolehtijana, johon heidän pakonsa ymmärtäminen pitkälti perustuu.

Löytyneet diskurssit noudattelevat aikaisempaa tutkimusta aiheesta etenkin kulttuuristen eroavaisuuksien ja siihen kytkettyvän rasismien osalta. Tutkimus

valottaa sitä, kuinka syvälle yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja ajattelumalleihin yksipuolinen ja rasistinen käsitys Lähi-idästä on kytkeytynyt. Kommenteissa toistuvat tyypilliset maahanmuuttoon liitetyt uhkakuvat, kuten huoli turvallisuudesta ja tasa-arvon taantumisesta (mm. Maasilta 2018, 60).

Aineistolle suoritetun kriittisen diskurssianalyysin myötä on tulkittavissa pakolaisten sukupuolen vaikuttavan heistä käytyyn keskusteluun ja siitä, nähdäänkö pakolaiset uhkana vai uhrina. Diskursseista kaikista voimakkain on uhridiskurssi, jossa pakolaisnaiset hahmottuivat passiivisina uhreina. Tätä diskurssia edusti aineistossa kaiken kaikkiaan 31 aineistokatkelmua. Pakolaisnaisiin suhtautuminen on tämän vuoksi suopeampaa kuin pakolaismiehiin suhtautuminen, jotka kohtaavat ison osan rasismista ja ennakkoluuloista. Pakolaisnaiset liitetään useammin perheeseen ja lapsiin, jolloin heidän uhriasemaansa ja toisaalta suojeluntarvetta korostetaan myös äitiyteen liittyvien sanaparsien kautta.

Toinen hallitseva diskurssi 26 kappaleen esiintymismäärällään on kulttuuridiskurssi, jossa korostetaan kulttuurillista yhteenkuuluvuutta tai kulttuurisia eroja keskeisenä pakolaisten hyväksymiseen liittyvänä tekijänä. Myös kulttuuridiskurssi saa pontta sukupuolierotteluista, ennen kaikkea kansalaisuuteen liitettyjen ihanteiden kautta. Afganistanilainen kulttuuri ja suomalainen kulttuuri nähdään hyvin mustavalkoisina; Afganistan edustaa takapajuista ja pahaa, kun taas Suomi näyttää korostetun tasa-arvoisena ja modernina valtiona, huolimatta siitä, että myös täällä on edelleen paljon tehtävää yhdenvertaisuuden eteen.

Maskuliinisuusdiskurssi kulkee käsi kädessä uhridiskurssin kanssa, mutta lähestyy pakolaisuuteen liittyvää keskustelua ikään kuin vastakkaisesta näkökulmasta korostamalla hyväksytyjen pakolaisten sijaan ei-toivottuja ja uhkana nähtäviä pakolaisia, diskurssin näkökulmasta odotukset täyttämättömiä pakolaismiehiä. Olennaista on, kuinka pakolaismiesten ajatellaan useilla tavoilla sotivan vastaan miesihanteita. Miesihanteet käsitteistetään kansallisen identiteetin läpi, joka painottaa myös sotaan liittyvää kuvastoa. Näin ollen on luontevaa ajatella, että Afganistanin sotakonflikti toimii keskeisenä kontekstina diskurssille ja osaltaan vahvistaa sen esiintymistä aineistossa. Mielenkiintoinen havainto aineistosta on, että maskuliinisuuden diskurssia käyttävät kommentoijat ovat suurimmaksi osaksi miehiä. Tämä osoittaa siihen, kuinka nimenomaan miehet ikään kuin vahtivat maskuliinisuuteen liittyvien arvojen toteutumista Suomessa ja asettavat "riman" maahantulijoille.

Neljäs diskurssi eroaa muista siinä mielessä, että se on pakolaisia ja myös pakolaismiehiä kohtaan suopeampi. Myötämielisessä suhtautumisessa sukupuolitematiikka ei korostu samalla tavalla eksplisiittisesti, mutta näkyy "hyväksytyn" pakolaisen kriteereissä. Pakolaismiehet hyväksytään Suomeen, koska tämän diskurssin näkökulmasta he - maskuliinisuusdiskurssista poiketen - täyttävät perinteisen miehen roolin. Heidän pakenemisensa nähdään ymmärrettävänä ja paikoin myös muun perheen kannalta järkevänä ratkaisuna.

Diskurssit muodostavat samankaltaista ajattelutapaa edustavan metadiskurssin, jossa pakolaisuus kulminoituu ajatuksiin perinteisistä sukupuolirooleista: kaikki diskurssit voidaan sijoittaa eräänlaisen sukupuoliroolien metadiskurssin alle, joka korostaa miesten ja naisten erilaisia rooleja perheksikössä ja yhteiskunnassa. Tämä metadiskurssi asettaa myös erilaiset arvot pakolaiselle riippuen hänen

sukupuolestaan; pakolaismies on arvokas välineellisesti eli silloin, kun hän täyttää perinteisen miehen ihanteista muovatun roolin perheen tai kansakunnan suojelijana ja siten asettuu osaksi "meitä". Pakolaisnaisen arvo on puolestaan symbolista ja vahvasti äitiyteen ja perheeseen liittyvää. Metadiskurssin korostamat sukupuoliroolit toistavat kansallisuuden representaatioita, ja sukupuolen merkitys palautuu tutkimuksessa kansallisuusihteiden luomiin perinteisiin ja kapeisiin ajatuksiin sukupuolirooleista. Pakolaisten jaottelu erilaisiin kategorioihin perinteisten sukupuoliroolien avulla ei huomioi esimerkiksi seksuaalisuutta tai heteronormatiivisesta perhemallista poikkeavia perhetilanteita ja sukupuoli-identiteettejä.

Diskurssien valossa pakolaisnaisten hyväksymiseen vaikuttaa ennen kaikkea se, miten naiset kommenttialustalla nähdään; pakolaisnaisista maalataan kuva passiivisina afganistanilaisen kulttuurin uhreina. Toisaalta naiset yhdistetään voimakkaasti osaksi perhettä, mikä edesauttaa heidän inhimillisyytensä näkemistä. Etenkin äitiyden arvostaminen nationalistisen väestöpolitiikan näkökulmasta on kiinnostava havainto. Nationalistinen ajattelutapa korostaa "aitojen" suomalaisten väestönkasvua. Miten pakolaisäitien ja -lapsien hyväksyminen sopii tähän ajattelutapaan? Suomessa vähemmistönkasvu on viimeisten vuosikymmenten aikana kääntynyt laskuun, ja perheiden kokoja on yritetty kasvattaa aina "synnytystalkoisiin"¹⁰ kehottamista myöten. Tarjoavatko pakolaisnaiset joidenkin näkökulmasta ratkaisun Suomen nopeaa vauhtia ylösalaisin kääntyvään väestöpyramidiin?

Sekä pakolaismiehiin, että pakolaisnaisiin suhtautumisessa näkyvät rasismi ja värittyneet ajatukset Afganistanin ja laajemmin muslimimaiden kulttuureista. Etenkin Islamiin tunnutaan globaalissa pohjoisessa liitettävän paljon ajatuksia naisten alistamisesta. Osittain tämä johtuu varmasti huvia käyttävistä naisista: huivin katsotaan olevan ristiriidassa naisen seksuaalista vapautta symboloivan pukeutumisen kanssa. Olisi mielenkiintoista perehtyä siihen, kuinka ajatukset Islamista kytkeytyvät rasismiin ja etenkin sukupuolittuneeseen sellaiseen. Yhtenä jatkotutkimusaiheena voisikin toimia se, kuinka Islamin usko ja kulttuuri liitetään osaksi tässä tutkimuksessa havaittua sukupuolitematiikkaa.

Tutkimuksen tulokset osoittavat voimakkaasti siihen suuntaan, että kansallisuuteen liittyvillä representaatioilla on korostunut merkitys siinä, ketkä ja millaiset pakolaiset hyväksytään osaksi suomalaisten joukkoa. Tutkimuksen perusteella pakolaisnaiset saatetaan hyväksyä helpommin osaksi "meitä", kun taas pakolaismiehille "meistä" "muihin" tehtävä siirtymä saattaa olla hankalampi. Kansallisissa ihanteissa painottuvien sukupuoliroolien näkökulmasta pakolaisuus ei sovi osaksi perinteistä miehen roolia, jolloin pakolaismies ei puolestaan voi olla osa suomalaisten "me"-joukkoa. Toisaalta omalla tahollaan uhridiskurssi pelkistää pakolaisnaiset passiivisen objektin tasolle eikä tarjoa aitoa ja laaja-alaista hyväksyntää. Karina Horstin sanoin "uhrikehys yltää siis yksittäisten tragedioiden ratkaisemiseen, mutta ei välttämättä edistä rakenteellisten ja laajempien ongelmien ymmärtämistä" (2009, 83).

¹⁰ Helsingin Sanomat. 23.8.2017. Karoliina Liimatainen. *Antti Rinne, 54, kehottaa suomalaisia "synnytystalkoisiin" – sanavalinta tyrmistyttää ja hävettää demareitakin.*

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005337384.html>

6.2 Tutkimuksen kriittinen arviointi

Tutkimuksen yhteydessä on tärkeä pohtia sitä, kenellä on pääsy osaksi kommenttien muodossa tapahtuvaa keskustelua. Suomen suurimpana sanomalehtenä Helsingin Sanomien lukijakunta on laaja ja kattaa useita sosio-ekonomisia luokkia ja ikäryhmiä. Sanomalehdillä on muiden tuotteiden tapaan sekä vakiintunut, että vaihtuva asiakaskuntansa (Tarde 2010, 47). Vaikka teoriassa kenellä tahansa on mahdollisuus kommentoida Helsingin Sanomien artikkeleita ja siten tuoda oma näkökulmansa keskusteluun, on käytännössä tätä rajaavia piirteitä kuitenkin muutama.

Eettisesti tavoiteltava tilanne on kulttuurien moninaisuutta edustava media. (Husband 2000, 209). Siihen, millaisen ajatellaan olevan kulttuurisesti moninainen media, vaikuttaa olennaisesti se, kuuluuko ajattelija itse vähemmistöön vai enemmistöön (Husband 2000, 200-201). Vähemmistöihin kuuluvat ovat näkyvillä joko heidän näkökulmastaan tehdyissä haastatteluissa tai henkilökuvissa tai viranomaisten puheen kohteena. Kuitenkin dialogi näiden kahden vastakkaisen esitystavan välillä uupuu usein täysin. (Raittila 2009, 70). Helsingin Sanomien artikkeleissa, joiden kommentteja olen käyttänyt aineistona tutkimukselle, on myös havaittavissa dialogin puute; yhtäältä pakolaisista puhutaan objektina ja laajamittaisempana ilmiönä, toisaalta ääneen pääsevät omakohtaisista kokemuksistaan kertovat pakolaiset. Tutkimuksessani olen tehnyt tietoisesti päätöksen jättää itse artikkelien tarkastelun kontekstin tasolle. Niitä tarkemmin analysoimalla olisi kuitenkin kiinnostavaa syventyä paremmin median tuottamiin kuvastoihin pakolaisuudesta. Myös pakolaiskokemuksen omaavia tutkijoita tarvitaan ilmiön tarkastelussa. Utismedian eettisyyttä pakolaisuuteen ja maahanmuuttoon liittyvissä aiheissa on tarkastellut muun muassa Reeta Pöyhtäri (ks. mm. 2018, 103-104).

Helsingin Sanomien kommenttikenttään kirjoittaessa artikkeleita on mahdollista kommentoida ainoastaan omalla nimellä. Tämä luultavasti vähentää äärimmäisten, aiheen tapauksessa usein rasististen mielipiteiden ilmaisemista; aikaisemmin mainittu sosiaalista mediaa luonnehtiva anonymiteetti katoaa, jolloin on oletettavaa, että myös kaikista polarisoituneimmat mielipiteet jäävät lausumatta tai että niiden kielellistä muotoa siistitään. Toisaalta kieli rajaa automaattisesti pois sitä taitamattomat; tämä sulkee ulkopuolelle monesti ne maahanmuuttaneet, joista keskustelua käydään, mikäli heillä ei ole uutisten lukemiseen tai niiden kommentointiin riittävää suomen kielen osaamista. Helsingin Sanomilla on englanniksi myös uutisia, mutta niiden kommentointi ei ole samaa luokkaa kuin suomenkielisten uutisten. Samalla kielimuuri antaa kommentoijalle myös kenties turvallisuuden tunteen; hänen puheensa kohteena olevat eivät todennäköisesti lue kommentteja ja siksi hän voi turvallisesti esittää asiasta omia, joskus myös rasistisesti värittyneitä tai muutoin loukkaavia mielipiteitään, joutumatta käymään keskustelua maahanmuuttaneen pakolaisen tai turvapaikanhakijan kanssa. Samalla tavalla kaikista äärrasistisimmat äänet rajautuvat pois; ne pitävät Helsingin Sanomia propagandaa muistuttavana ja puolueellisena medianana, joka vaikenee maahanmuuton haittapuolista (Pöyhtäri 2018, 194; Raittila 2009, 70).

LÄHTEET

- Ahlbäck, Anders. 2014. *Manhood and the making of the military: Conscription, military service and masculinity in Finland, 1917-39*. Surrey, England: Ashgate Publishing Limited
- Ahmed, Sara. 2014. *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh University Press.
- Alasuutari, Pertti. 2011. *Laadullinen Tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Alhayek, Katty. 2016. *Double marginalization: The invisibility of Syrian refugee women's perspectives in mainstream online activism and global media*. *Feminist Media Studies* 14.4: 696-700.
- Bauman, Zygmund. 1998. *Globalization: the human consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Berry, J.W. 2001. *A psychology of immigration*. *Journal of Social Issues*, 57(3), 615-631.
- Castles, Stephen. 2003. *Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation*. *Sociology (Oxford)*, 37(1), 13-34.
- Chmiel, Anna; Sienkiewicz, Julian; Thelwall, Mike; Paltoglou, Georgios; Buckley, Kevan; Kappas, Arvid ja Janusz A. Holyst. 2011. *Collective Emotions Online and Their Influence on Community Life*. *PloS One* 6, no. 7.
- Cottle, Simon. 2000. *Media Research and ethnic minorities: mapping the field*. Teoksessa *Ethnic minorities and the media*, toimittajat Cottle, Simon. Philadelphia: Open University Press.
- Crawley, Heaven ja Dimitris Skleparis. 2018. *Refugees, migrants, neither, both: Categorical fetishism and the politics of bounding in Europe's 'migration crisis'*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(1), 48-64.
- Dancygier, Rafaela; Egami Naoki; Jamal, Amaney ja Ramona Rischke. 2022. *Hate Crimes and Gender Imbalances: Fears over Mate Competition and Violence Against Refugees*. *American Journal of Political Science* 66, no. 2: 501-515.
- van Dijk, Teun A. 2000. *New(s) racism: a discourse analytical approach*. Teoksessa *Ethnic minorities and the media*, toimittajat Cottle, Simon. Philadelphia: Open University Press.
- Derks, Daantje, Fischer, Agneta H. ja Arjan E Bos. 2007. *The role of emotion in computer-mediated communication: A review*. *Computers in human behavior*, 24(3), 766-785.
- Eltantawy, Nahed. 2013. *From veiling to blogging: Women and media in the Middle East*. *Feminist Media Studies* 13.5: 765-769.
- Eskola, Jari ja Juha Suoranta. 1998. *Johdatus Laadulliseen Tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity.
- Fairclough, Norman. 1997. *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Fekete, Liz. 2011. *The Muslim conspiracy theory and the Oslo massacre*. *Race And Class* 53(3). 30-47.
- Fell, P. ja D. Hayes. 2007. *What are they doing here? A critical guide to asylum and immigration*. Birmingham, UK: Venture Press.
- Findor, Andrej; Hruška, Matej; Jankovská, Petra & Michaela Pobudová. 2021. *Re-examining public opinion preferences for migrant categorizations: "Refugees" are evaluated more negatively than "migrants" and "foreigners" related to participants'*

- direct, extended, and mass-mediated intergroup contact experiences.* International Journal of Intercultural Relations, 80, 262-273.
- Gordon, Tuula. 2002. *Kansallisuuden sukupuolittuneet tilat.* Teoksessa *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*, toimittajat Gordon, Tuula; Komulainen, Katri ja Kirsti Lempiäinen. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart. 1995. *Kulttuuri, paikka, identiteetti.* Teoksessa *Erilaisuus*, toimittajat Lehtonen, Mikko ja Olli Löytty. Tampere: Vastapaino.
- Hamunen, Markus ja Tuomas Huumo. 2020. *Kielitaju kielentutkijan työkaluna.* Teoksessa *Kielentutkimuksen menetelmiä I-IV*, toimittajat Konstenius Reetta; Hamunen, Markus; Miestamo, Matti; Luodonpää-Manni, Milla ja Urpo Nikanne. Finnish Literature Society.
- Horsti, Karina. 2009. *Kyllä Suomeen yksi nainen mahtuu! Turoapaikanhakijat uhreina ja uhkana suomalaisessa julkisuudessa.* Teoksessa *En Ole Rasisti, Mutta: Maahanmuutosta, Monikulttuurisuudesta Ja Kritiikistä*, toimittajat Keskinen, Suvi; Rastas, Anna ja Salla Tuori. Helsinki: Vastapaino; Nuorisotutkimusverkosto.
- Horsti, Karina. 2017. *Digital Islamophobia: The Swedish woman as a figure of pure and dangerous whiteness.* New Media and Society, 19 (9), 1440-1457.
- Husband, Charles. 2000. *Media and the public sphere in multi-ethnic societies.* Teoksessa *Ethnic minorities and the media*, toimittajat Cottle, Simon. Philadelphia: Open University Press.
- Jaakkola, Magdalena. 2009. *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: Asennemuutokset 1987–2007.* Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Jokinen, Arja; Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. 2016. *Diskurssianalyysi: Teoriat, Peruskäsitteet Ja Käyttö.* Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja ja Kirsi Juhila. 1999. *Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta.* Teoksessa *Diskurssianalyysi liikkeessä*, toimittajat Jokinen, Arja; Juhila Kirsi ja Eero Suoninen. 1999. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arto. 2000. *Panssaroitu maskuliinisuus - mies, väkivalta ja kulttuuri.* Tampere: Tampere University Press.
- Keskinen, Suvi. 2009. *Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena.* Teoksessa *En Ole Rasisti, Mutta: Maahanmuutosta, Monikulttuurisuudesta Ja Kritiikistä*, toimittajat Keskinen, Suvi; Rastas, Anna ja Salla Tuori. Helsinki: Vastapaino; Nuorisotutkimusverkosto.
- Kivimäki, Ville. 2014. *Sotamies Riitaojan poikauhri: sota suomalaisen mieheyden myyttisenä lähteenä.* Teoksessa *Näkymätön sukupuoli: mieheyden pitkä historia*, toimittajat Markkola, Pirjo; Östman, Ann-Catrin ja Marko Lamberg. Tampere: Vastapaino.
- Lafien, A. ja B. Fiorenza. 2012. 'Okay, my rant is over': the language of emotion in computer mediated communication. Computers & Composition, 29(4), 296-308.
- Laiho, Marianna ja Kaarina Nikunen. 2012. *Uhreista parhaat? Lapset Irakin sodan ja Gazan kriisin lehtikuvissa.* Media & Viestintä, 35(3-4).
- Lyytinen, Eveliina. 2019. *Johdanto.* Teoksessa *Turoapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa*, toimittajat Lyytinen, Eveliina. Siirtolaisuusinstituutti.
- Maasilta, Mari. 2018. *Maailma tulee kylään: vastaanottokeskuksen aikaansaama tunnekeskustelu.* Teoksessa *Pakolaisuus, tunteet ja media*, toimittajat Maasilta, Mari ja Kaarina Nikunen. Tampere: Vastapaino.

- Macdonald, Myra. 2006. *Muslim Women and the Veil: Problems of image and voice in media representations*. *Feminist media studies*, 6(1), 7-23.
- Malkki, Liisa. 2012. *Kulttuuri, paikka ja muuttoliike*. Tampere: Vastapaino.
- Markkola, Pirjo. 2002. *Vahva nainen ja kansallinen historia*. Teoksessa *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*, toimittajat Gordon, Tuula; Komulainen, Katri ja Kirsti Lempiäinen. Tampere: Vastapaino.
- Markkola, Pirjo; Östman, Ann-Catrin ja Marko Lamberg. 2014. *Onko suomalaisella miehellä historiaa?* Teoksessa *Näkymätön sukupuoli: mieheyden pitkä historia*, toimittajat Markkola, Pirjo; Östman, Ann-Catrin ja Marko Lamberg. Tampere: Vastapaino.
- Martikainen, Tuomas; Saari, Matti ja Jouni Korkiasaari. 2013. *Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi*. Teoksessa *Muuttajat: Kansainvälinen Muuttoliike Ja Suomalainen Yhteiskunta*, toimittajat Martikainen, Tuomas; Saukkonen, Pasi ja Minna Säävälä. Helsinki: Gaudeamus.
- Moreno, Megan A; Goniou, Natalie, Moreno, Peter S. ja Douglas Diekema. 2013. *Ethics of social media research: common concerns and practical considerations*. *Cyberpsychology, behavior, and social networking*, 16(9), 708-713.
- Mudde, Cas. 2016. *Europe's Populist Surge: A Long Time in the Making*. *Foreign affairs*. New York, N.Y., 95(6), 25-30.
- Nagel, Joane. 1998. *Masculinity and nationalism: Gender and sexuality in the making of nations*. *Ethnic and racial studies*, 21(2), 242-269
- Nikunen, Kaarina ja Mervi Pantti. 2018. *Tapaus Ku Klux Klan: affektiivinen julkisuus, moraaliset tunteet ja tahmaiset kuvat*. Teoksessa *Pakolaisuus, tunteet ja media*, toimittajat Maasilta, Mari ja Kaarina Nikunen. Tampere: Vastapaino.
- Nätkin, Ritva. 2002. *Hyvinvointia perheille - väestöpolitiikka ja naisen toimijus*. Teoksessa *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*, toimittajat Gordon, Tuula; Komulainen, Katri ja Kirsti Lempiäinen. Tampere: Vastapaino.
- O'Neil, Mary Lou. 2013. *Selfish, vengeful, and full of spite: The representations of women who have abortions on Turkish television*. *Feminist Media Studies*, 13(5), 810-818.
- Parke, Ross D. ja Melinda S. Leidy. 2013. *Gender and Immigration: Reflections on Research and Policy*. Teoksessa *Gender Roles in Immigrant Families*, toimittajat Chuang, Susan S. ja Catherine S. Tamis-LeMonda. New York: Springer.
- Pietilä, Veikko. 2010. *Pohdintoja julkisesta keskustelusta joukkoviestimissä*. Teoksessa *Julkisot, Yleisöt Ja Media: Suomennoksia Ja Kirjoituksia Julkisista Vuorovaikutus- Ja Toimintamuodoista*, toimittajat Pietilä, Veikko et al. Tampere: Tampere University Press.
- Potter, Jonathan ja Margaret Wetherell. 1987. *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*. Sage.
- Pälli, Pekka ja Ella Lillqvist. 2020. *Diskurssianalyysi*. Teoksessa *Kielentutkimuksen menetelmiä I-IV*, toimittajat Konstenius Reetta; Hamunen, Markus; Miestamo, Matti; Luodonpää-Manni, Milla ja Urpo Nikanne. Finnish Literature Society.
- Pöyhtäri, Reeta. 2018. *Raiskaus uutisista vihapuheeseen: uutismedian eettistä harkintaa*. Teoksessa *Pakolaisuus, tunteet ja media*, toimittajat Maasilta, Mari ja Kaarina Nikunen. Tampere: Vastapaino.

- Raittila, Pentti. 2009. *Journalismin maahanmuuttokeskustelu: hymistelyä, kriittisyyttä vai rasismien tukemista?* Teoksessa *En Ole Rasisti, Mutta: Maahanmuutosta, Monikulttuurisuudesta Ja Kriitistä*, toimittajat Keskinen, Suvi; Rastas, Anna ja Salla Tuori. Helsinki: Vastapaino; Nuorisotutkimusverkosto.
- Rastas, Anna. 2009. *Rasismien kiistäminen suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa.* Teoksessa *En Ole Rasisti, Mutta: Maahanmuutosta, Monikulttuurisuudesta Ja Kriitistä*, toimittajat Keskinen, Suvi; Rastas, Anna ja Salla Tuori. Helsinki: Vastapaino; Nuorisotutkimusverkosto.
- Said, Edward. 1978. *Orientalism*. New York: Vintage books.
- Savolainen, Reijo. 2015. *Expressing emotions in information sharing: a study of online discussion about immigration.* *Information Research* 20.1: 20-1
- Sergejeff, Andrei. 2011. *Afganistanin historia - Silkkietä kulttuurien risteykseen.* Helsinki: Gaudeamus.
- Sharma, Sanjay. 2013. *Black Twitter? Racial Hashtags, Networks And Contagion.* *New Formations* 78, no. 78 (2013): 46-64.
- Sigona, Nando. 2018. *The contested politics of naming in Europe's "refugee crisis".* *Ethnic and Racial Studies*, 41(3), 456-460.
- Tarde, Gabriel. 1901. *Joukko ja yleisö.* Teoksessa *Julkiset, Yleisöt Ja Media: Suomennoksia Ja Kirjoituksia Julkisista Vuorovaikutus- Ja Toimintamuodoista*, toimittajat Pietilä, Veikko ym. Tampere: Tampere University Press.
- Thomas, William Isaac ja Florian Znaniecki. 1919. *The Polish peasant in Europe and America: Monograph of an immigrant group.* Vol. 3. University of Chicago Press.
- Välimaa, Mira. 2021. *Eron tekoja meidän ja muiden välillä: tuloapaikanhakijoihin kohdistuva vastarinta maaseudun kontekstissa.* *Maaseutututkimus* 29.1.
- Välimäki, Matti. 2019. *Kylmän sodan ajasta eurooppalaiseen päätöksentekoon: kansainvälistä suojelua hakevia ihmisiä koskeva politiikka ja lainsäädäntö 1973-2015.* Teoksessa *Tuloapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa*, toimittajat Lyytinen, Eveliina. Siirtolaisuusinstituutti.
- Wetherell, Margaret ja Jonathan Potter. 1992. *Mapping the Language of Racism: Discourse and the Legitimation of Explanation.* New York: Harvester Wheatsheaf.

VERKKOLÄHTEET:

- Britannica. 2022. *al-Qaeda*. <https://www.britannica.com/topic/al-Qaeda>
- Eurostat. 2016. *Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015.* <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6>
- Helsingin Sanomat. 2021. *Artikkelien kommentointiohjeet.* <https://www.hs.fi/kommentit/art-2000006396703.html>
- IOM International Organization for Migration. 2022. *World Migration Report 2022.* <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WMR-2022-EN.pdf>
- Media Audit Finland. 2019. *LT ja JT Tarkastustilasto 2019.* Päivitetty 5.8.2020. <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2020/08/LT-tilasto-2019.pdf>

- Opetushallitus. 2019. *Tarvitaanko uutta tai päivitettyä käsitteistöä, kun puhutaan maahanmuutosta, kotoutumisesta tai kielellisestä ja kulttuurisesta moninaisuudesta?*
<https://www.oph.fi/fi/tietoa-meista/tarvitaanko-uutta-tai-paivitettya-kasitteistoa-kun-puhutaan-maahanmuutosta>
- Sisäministeriö. 2022a. *Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan.*
<https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>
- Sisäministeriö. 2022b. *Usein kysytyt kysymykset turvapaikanhakijoista.*
<https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset/ukk>
- Suomen YK-liitto. 2019. *Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus.*
https://www.ykliitto.fi/sites/www.ykliitto.fi/files/ihmisoikeuksien_yleismaailmallinen_julistus_1.pdf
- UK Parliament. 2021. *Timeline of Taliban offensive in Afghanistan.* London: House of Lords Library. <https://lordslibrary.parliament.uk/timeline-of-taliban-offensive-in-afghanistan/>
- UNHCR. 2020. *Global Trends Report.*
<https://www.unhcr.org/60b638e37/unhcr-global-trends-2020>

LIITTEET

Liite 1. Aineiston muodostamiseen poimitut artikkelit.

1. Helsingin Sanomat. 7.9.2021. Anni Keski-Heikkilä. *"Kukaan ei auta vaimoani Afganistanissa" – Kauniaisissa asuva Hussein, 27, on yksi monista perheenyhdistämistä pitkään odottaneista afganistanilaisista*
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008231050.html>
2. Helsingin Sanomat. 18.8.2021. Niko Kilpelänaho. *Afganistanin tilanne tulee Migrin ylijohtajan mukaan heijastumaan Suomeenkin – "Kyllä tämä varmasti viivoeellä meillä näkyy"*
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008198041.html>
3. Helsingin Sanomat. 17.8.2021. Laura Keski-Oja. *"Ei voi ymmärtää, miten ihminen keksii sellaista" – Helsingin seudulla asuvat afganistanilaiset kertovat lohduttomista viesteistä, joita maasta nyt tulee*
<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000008193187.html>
4. Helsingin Sanomat. 17.8.2021 Jenni Jeskanen. *Suomi ei ole evakuoimassa Kabulinsuurlähetystöönsä turvanneita paikallisia henkivartijoita – "Nyt kun tulee tällainen tilanne, Suomen valtio ei ole auttamassa"* <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000008199076.html>
5. Helsingin Sanomat. 17.8.2021. Toni Lehtinen. *Suomi evakuoinut yhteensä 21 ihmistä Kabulista, kaupungissa olevilla vaikeuksia päästä lentokentälle: "Emme voi lapsiperheitä ohjeistaa kaaokseen"*
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008199629.html>
6. Helsingin Sanomat. 18.8.2021. Saga Sinisalo. *Kun Rand Mohamad Deeb oli lähes valmistunut lukiosta, hänelle ehdotettiin peruskouluun menemistä – Nyt hän aloittaa lääketieteen opinnot Helsingin yliopistossa*
<https://www.hs.fi/kaupunki/helsinki/art-2000008181662.html>
7. Helsingin Sanomat. 19.8.2021. Joonas Aaltonen. *Pakolaiskiintiön nostaminen ei vaikuttaisi pakolaisten ottamiseen ennen ensi vuotta, Suomi ottaisi Afganistanista erityisesti lapsiperheitä*
<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008203117.html>
8. Helsingin Sanomat. 18.8.2021. Oikeusministeri Henriksson vaatii pakolaiskiintiön nostamista Afganistanin tilanteen takia
<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008201934.html>

9. Helsingin Sanomat. 20.8.2021. Johanna Malinen. *Helsingissä lääkäriksi opiskeleva Zahra Alimy oli äitinsä vatsassa, kun perhe pakeni Talebania – ”Ehkä jonain päivänä voin palata auttamaan afganistanilaisia lapsia”*
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008198909.html>
10. Helsingin Sanomat. 20.8.2021. Minna Nalbantoglu. *Perussuomalaisten Purra pakolaiskiintiön nostamisesta Afganistanin takia: ”Tekopyhää ja itsekorostusta”*
<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008205921.html>
11. Helsingin Sanomat. 21.8.2021. Jaakko Närhi. *Sisäministeri Ohisaloon mukaan tavoitteena on nopeuttaa afganistanilaisten perheenyhdistämisää – ”On selvää, että Euroopan unioni tulee jonkun verran näkemään ihmisiä”*
<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008208843.html>
12. Helsingin Sanomat. 23.8.2021. Pihla Loula. *Afganistanista Suomeen evakuoituneet saavat neljäksi vuodeksi oleskeluluvat, maanantain evakuointilennolla saapui 102 ihmistä*
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008211066.html>
13. Helsingin Sanomat. 26.8.2021. Laura Keski-Oja. *Helsingissä asuvan Nawabin vaimo piileskelee Kabulissa yksin ja hädissään – ”Pelkään, että hän jää sinne ikuisesti”*
<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000008217485.html>
14. Helsingin Sanomat. 5.9.2021. Laura Keski-Oja. *Kuoleman partaalle kidutettu lääkäriystävä lähettää kuvia haavoistaan, mutta Aziza Hossaini joutuu kertomaan lohduttoman totuuden – Kaksi afganistanilaista piti päiväkirjaa kauhun viikosta*
<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000008229852.html>
15. Helsingin Sanomat. 19.9.2021. Anna-Stina Nykänen. *Tervetuloa kylään*
<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000008252241.html>
16. Helsingin Sanomat. 22.9.2021. Anna-Sofia Berner. *Haavisto: Afganistania uhkaa ”pelottava kehityskulku”, romahdus aiheuttaisi Eurooppaan ulottuvan muuttoliikkeen*
<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008283176.html>